

ফুল প্রণেতা ।

বহুসংখ্যক ।

কুল প্রণেতাৰ দ্বাৰা প্ৰণীত

আৰু

শ্ৰীমহাদেৱ শৰ্মাৰ দ্বাৰা

প্ৰকাশিত ।

তেজপুৰ, আসাম ।

প্ৰথম ভাষ্কৰণ ।

বেচ ৱা. আখৰি এটি মাথোন ।

কলিকতাৰ পৰা অতি ধুনীয়াকৈ আৰু
সোনকালে কিতাপ আদি ছপাই
নিব খুজিলে—

শ্রীলোহিত চন্দ্ৰ ভূঞা ।

৪৩নং আমহাষ্ট ষ্ট্ৰীট,

কলিকতা,

বুলি চিঠি দিওক ।

২০ পটুয়াটোলা বিজয়া প্ৰেছে,
শ্রীৰমেশচন্দ্ৰ চৌধুৰীৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত ।

উছৰ্গা ।

শ্রীযুক্ত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ

শ্রীচৰণ কমলেশু

বিনীত নিবেদক

গ্ৰন্থকাৰ ।

উপহাৰ পিঠি ।

প্ৰকাশকৰ কথা ।

বন্ধৰ কিল চিৰকাল হাড়ভগা, খজত লপা থপা মাত্ৰ । বন্ধেই আমাৰ
স্বাভাবিক অৱস্থা । বন্ধত যি হব খজত সি হব নোৱাৰে । খজ নামেই
চণ্ডাল—নীচ, অযোগ্য—সত্যৰ বহু দূৰত । বন্ধত হলে কান্দিয়েই
জিকিব পাৰি । তাৰ intention ভাল, সত্যৰ বিৰোধী নহয় । দায়ীত্ব
সদায় intentionৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে । দেখাত নিতান্ত গৰ্হিত কামো
মতলব ভাল থাকিলে দোষৰ নহয় । জগতৰ যাবতীয় কাৰ্য্য বিলাকেই
যে একেবাৰে ভাল হব ইয়াৰ কোনো অৰ্থ নাই । সকলোতে অলপ
নহয় অলপ অনৰ্থ লুকাই থাকে । আমি জীয়াই থকাটোও দেখাত
এটা অনৰ্থৰ ওপৰত । সিমানে চকু দিলে ইয়াত একো কামকে কৰিব
নোৱাৰি । *পোক পৰুৱা মৰে বুলিলে ইয়াত খোজ এটাও দিয়া অস-
ম্ভৱ । আমি খোজ দিয়াত যদি কিবা অনৰ্থ হয় বা আমি জীয়াই
থাকিবলৈকে যদি কিবা বেয়া কাম কৰিব লগীয়া হয় তেন্তে আমাৰ
সি বন্ধৰ কিলহে । বন্ধৰ কিল ২।১টা নমবাকৈ আমি নোৱাৰোঁ ।

বহু-ঘৰা বন্ধৰ কিল ! খাওঁতে মিঠা লাগে হওঁতে কিন্তু যথার্থতে
“হাড় ভাগে ।” নেখাওঁ বুলিও আমি থাকিব নোৱাৰোঁ । বন্ধ-বহইচ্
আমি ভাল পাওঁ । দুখক দুখ ভাবেই গ্ৰহণ কৰিবৰ শক্তি আমাৰ
কম । জগতত থকাটোৱেই কিল ধোৱা ইয়াত সত্যৰ সন্ধান কৰিব
নোৱাৰি মায়া মৰীচিকাত পৰি হাবাখুৰি ধোৱা মাত্ৰ সাৰ । কিন্তু সি
বন্ধত, আনন্দত, খেলাত প্ৰতিস্থিত কাৰণে আমি তালৈ কাণ নকৰোঁ ।
ইয়াৰ যথার্থ তাৎপৰ্য্য, intention বা মতলব বেয়া নহয় কাৰণে বোজা
বৈ হাড় ভাগি যাবলগা হলেও আমাৰ ক্ষুৰ্তি দুগুণে বাঢ়িহে যায় । খেলা
বা আনন্দত নহলে সাধাৰণ বস্তু এটাও আমি দৃষ্টি ধৰিবলৈ অমান্তি

হও। বহু-ঘৰাৰ বহু যথার্থ মিঠা বুলিহে প্ৰস্তুত। যদি কোনোৱে তিতা পায় সি সিবিলাকৰ নিজ দোষতহে। তত্ৰাচ ইমানলৈকে আমি গাত লব পাৰোঁ যে উদ্দেশ্য ভাল হলেই আহুষ্কিক কিবা অলপ বেগা থাকিলেও সি নধৰ্তব্যং।

বহু-ঘৰাৰ উদ্দেশ্য মহং। আৰু মহং কাৰণেই ইয়াত বহুবিধ বস্তুৰে mixture সংমিশ্ৰণ হৈ এক উপাদেয় পেথ ৰূপে প্ৰকাশিত। পাঠক সকলে পঢ়িলেই তাৰ বেলেগ বেলেগ সোৱাদো পাই যাব। আমিনো বেলেগ বেলেগ কৰি দেখুৱাবৰ আৱশ্যকতা কি। বহু-ঘৰাৰ বহুৰে লিখকে আমাক এটি কথাটো নিব খোজাটো। আমি প্ৰায় বিলাক মিশ্ৰিত বস্তুতে দেখিবলৈ পাওঁ আৰু সেইটিয়েই হৈছে—মনে মূখে একে কৰা। সংসাৰত আমি আটায়ে মুখত মুখা পিন্ধি ‘চং’দিছোঁ, এটো মুখাই যেতিয়া আধিক্য লাভ কৰে তেতিয়া তাৰ পৰা সমাজত ভয়ানক বিপ্লৱৰূপে উপস্থিত হয়—বহুটো অনিষ্ট ঘটে। আৰু এই অৱস্থা পৰিবৰ্তনীয় জগতত তেনে নষ্ট নোৱাৰে। পৰিবৰ্তন আছে যেতিয়া সি নিশ্চয় উন্নতিৰ ফাললৈ হবই হব আৰু সেই উন্নতি নিশ্চয় অৱনতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। কুসংস্কাৰ-ছষ্ট তিতা এই বহুঘৰাৰ মিঠাই মাৰিবৰ উপায় বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

এই যে উপায় ইও অতি প্ৰশস্ত। খপ্পৰে কোনো কাম কৰিব আৰু কৰাৰ নোৱাৰি। ৰংগৰে কৰোৱা কামেই অতি ভাল হয় আৰু কৰাবও পাৰি সহজে। বহুঘৰাত বহুমুৱা কথা এয়াৰিও নাই। ইহি মূখে তাৰপৰা হব পৰা বেগা ফলটো দেখুৱাই দি ইঙ্গিত কৰে মাত্ৰ অৱস্থাটি কেনে হৈছে আৰু ভৱিষ্যতলৈ সাৱধান কৰি দিয়ে আৰু কয় “কল্যাণ হল সংসাৰ খনি, যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ।” ইহিমূখে আমি এজনক তেওঁৰ দোষ বেচিটকৈ দেখুৱাব পাৰোঁ। “আমাৰ জাত” শীৰ্ষক কবিতাটিত তাৰ পৰা আমাৰ লাভৰ ঘৰতকি আছে তাকে দেখুৱাইছে

‘ভিতৰত যদিও ঢকুৱাৰ বেৰ,
 নাজত নেৰোঁ চুৰিখাৰ ফেৰ
 এনেকৈয়ে চিৰকাললৈ
 ৰব আমাৰ জাত।
 ভূমণ্ডলত আমাৰটোৰেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত।’

দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভাত কি ছবি দেখুৱা হৈছে সি অতি বিতোপন। কিন্তু লাভৰ ভিতৰত গছৰ আগৰ গৃধৰাজে কথাটো কৰি টং টো মাৰি একে চোঁচাই ললেহি প্ৰভুৰ সঙ্গ। (মুঠতে) দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা কেনিবা উৰিগল পণ্ডিতে কণক হিচাপ কৰি উন্নতি কিমান হল।” আমাৰ দোষ, লিখকৰ কোনো কোনো বিষয়ত নিশ্চয় মতৰ, বাহিৰেও ২১টি কবিতা “চাৰ্ণিৰ” দৰে ব্যৱহৃত হ’বলৈ দিয়া আছে যেনে ‘চাহৰহস্যম’ গিচুৰি প্ৰভৃতি। যেনেইকি নহওক একে বিধত লাগি থাকিলে আমনি লাগেই। লিখকৰ কোনো কোনো বিষয়ৰ মত বিলাক অতি পৰিপাটিকৈ দিয়া হৈছে যেনে Darwinৰ Teoryৰ নেপুৰ তাৰ প্ৰমাণ।

শেষ কথা এই হাঁহিৰ চলত কেতিয়াবা বিজ্ঞপ কৰাটো ভাল নহলেও তাৰ পৰা আমাৰ বহুটো উপকাৰ হয়। ডাক্তৰ হলে আমি শিক্ষকৰ হাতৰ কোব নেখালেও ভয় কৰোঁ বিজ্ঞপলৈ। তাৰ পৰা আমাৰ উপকাৰহে হয়। বহু-বৰা বাইজৰ আগত মেলি দিছোঁ খাই উপকাৰ হ’বলৈহে। বহু-ঘৰাৰ মিঠাত অপকাৰ নাই বুলি আমাৰ বিশ্বাস। বাইজে মিঠাৰ জোখায় আমাক মিঠা লগালে ভবিষ্যতলৈ আকৌ কিমানি সঙ্গ লবলৈ বহুবান হ’ব পাৰে। ? অলমিতি—

তেজপুৰ
 ১৮৩৮ শক, শাওন।

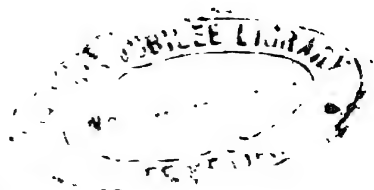
আশীৰ্বাদ ভিখাৰী
 শ্ৰীমহাদেব শৰ্ম্মা।

সূচী ।

বিষয় ।

পৃষ্ঠা ।

১ । বুঢ়া বুঢ়ীৰ দম্ভ্	...	১
২ । নতুন “ভোজন ব্যৱহাৰ”	...	৪
৩ । কবিৰ প্ৰেম	...	৭
৪ । জ্বাৰ জয়	...	১১
৫ । চণ্ডাল কুমাৰী	...	১৩
৬ । ধোৱা ধোৱালৈ	...	১৭
৭ । কল্লামেধ	...	১৯
৮ । ধনীৰামৰ ধন	...	২৪
৯ । মেধি তীৰ্থলৈ যায়	...	২৭
১০ । বুঢ়াৰ উপদেশ	...	৩৫
১১ । আমাতকৈ বুধিয়ক নাই	...	৩৯
১২ । পূৰ্ণচন্দ্ৰ	...	৪৩
১৩ । আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভা	...	৪৭
১৪ । বিহুৰ সজ্জা	...	৫১
১৫ । চাহ বহন	...	৫৫
১৬ । ডাকইণৰ “খিৰাৰি” নেণ্ডৰ	...	৬৭
১৭ । আমাৰ জাত	...	৭০
১৮ । শব্দৰ ধৰ্ম	...	৭৬
১৯ । শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি	...	৭৮
২০ । দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা	...	৭৯
২১ । অসমীয়ালৈ উপদেশ	...	৮৬
২২ । শাস্ত্ৰৰ টোকা	...	৮৮
২৩ । ভেক স্তোত্ৰ	...	৯০
২৪ । পিচুৰী	...	৯২

বহুঘৰা

বুঢ়া-বুঢ়ীৰ দন্দ ।

(১)

বুঢ়াৰ বয়স পঞ্চাচ ।

বাতিৰ বাতিটো   নাথাকে ঘৰত,
দিনটো খেলে তাত ।

(২)

বুঢ়ীয়ে নধৰে আল ।

এনেটো বুঢ়াৰ   সং লোৱাতকৈ
অকলে থকাই ভাল ।

(৩)

গাৰত হৈছিল বিয়া ;

আনিছিল “বাই”   লক্ষ্মীৰ পৰা,
হিয়া চুবকৈ নিয়া ।

(৪)

এবাটি ফটকা থাই,

চকু বডাক’ই   ফিট্‌ফাট্‌ হ’ই,
বুঢ়া বিয়াল’ই যায় ।

(৫)

পালেগৈ বিয়াৰ ঘৰ ;

থৰক-বৰক   বুঢ়াৰ চকুটো

নাচোনে কৰিলে থৰ ।

(৬)

উঠিল হঠাতে গা ;

বিবিধ ভঙ্গীৰে   ধৰিলে নাচোন

কোনে চাব খোজ চা ।

(৭)

উঠিল মদৰ জাঁই ;

নাচৰ পাকত   “বাই” চৰণত

পৰিল বাগৰ খাই ।

(৮)

বৰটো পুতেকে ধৰি,

তেল পানী ঢালি   ঘৰল'ই বুলি,

নিলে খৰ ধৰ কৰি ।

(৯)

বুঢ়ীও নাছিল কম !

জ্যেষ্ঠপিতৃ * দৰে   উঠিল জোকাৰি

পাই কথাটোৰ গম ।

* গ্ৰীচৰ প্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক চক্ৰেটিচৰ পত্নী। এওঁ বৰ উগ্ৰ স্বভাৱৰ আৰু কন্দল-প্ৰিয়া আছিল। আন কি, এদিন অকল গালি পাবিয়েই ভুট্ট নহৈ, চক্ৰেটিচৰ মূৰত এচৰীয়া বোকা পানী ঢালি দিছিল।

(১০)

“ইয়াকেহে কব শোলা !”

ভাঁড়িত খামুচি গাঙ্গনি মাৰিলে,—

“এতিয়াই বাহিৰ ওলা ।”

(১১)

বুঢ়াই মাৰিলে টান ;

ভাঁড়ি কোঁচা বল বুঢ়ীৰ হাততে

পৰি ছিগি গল কাণ ।

(১২)

আনিলে ভাস্কৰ মাতি ;

পুতেকৰে স’তে পৰদি বুঢ়ীয়ে

কটালে ইছোৱা বাতি ।

(১৩)

বুঢ়া বুঢ়ীৰ ‘দন’,—

ইয়াক গুনিলে গুচে থৰিয়াল

হয় ধৰ্ম্মল’ই মন ।

নতুন “ভোজন-ব্যবহার” ।

উজ্জনিৰ আলহী   নামনি পাৰ্লেগৈ
 মুত্তনি ঘৰৰ হাক ;
 পুৰণি কলীয়া   মিত্তিৰ ঘৰত
 খাবলৈ পৰিল 'ডাক' ।
 যথা বীতিমতে   মিত্তিৰ পৰা
 আদৰ-সাদৰ পালে ;
 নানা তৰহৰ   কথা বতৰাৰে
 তামোল-ধপাত খালে ।
 মদপী মিত্তিৰ   মদৰ বসত
 নাছিল দেহাৰ ঠিক ;
 কথাৰ মাজত   আলহীৰ গাত
 তামোল খাই পেলালে পিক ।
 খাবৰ বেলিকা   সোমাল ভিতৰ
 আলহী চ'ৰাতে থই ;
 ভাত পানী খাই   চাকি মুমুৰাই
 পাতিত পৰিলগ'ই ।
 অকলে আলহী   থাকি কিছু বেলি
 দেখিলে সঁহাৰি নাই ;
 উঠিল বিচাৰি   ভোকে-উপবাসে
 নতুন চিনাকি ঠাই ।
 আন্ধাৰে মুধাৰে   গ'ই কিছু বেলি,
 পাৰ্লেগৈ চিনাকি জন ;

আলহীক দেখি, অতি সাদৰেৰে
নিলে কৰি নিমজ্জণ ।

বাতি ছপৰত বন্ধুৰ ঘৰত
থাবৰ সময় হ'ল ;

হাত মুখ ধুই ভিতৰ সোমাই
আলহী থাবলৈ গ'ল ।

একাহী ভাতেৰে আগতে দেখিলে
কাঁহীয়ে আছিল শুই ;

আঞ্জাৰ বাটিয়ে আছিল কাষতে
কৰি চুমা খোৱাখুই ।

প্ৰবাসী আলহী লাহে লাহে চাপি
ললে আসনত বহি ;

ৰচকী বান্ধনী মিচিকি হাঁহিৰে
ধৰিলে যোগান আহি ।

ফিচিকি ফিচিকি, মিচিকি মিচিকি,
মূৰত ওৰণি ললে ;

আজুৰি আজুৰি একালে টানোঁতে
ইফালে উদং হ'লে ।

ৰচক-পচক থৰক-বৰক
খোজত কঁকাল হলে ;

ওলাওঁতে উজুতি ছুৱাবনলিত্ত
সোমাওঁতে পিছলা ল'লে ।

ন ন সামগ্ৰী নকৈ আনিলে
পাতে গাতে পাতে দিলে,

সবাবো শেহত আলহী ভাগত
 চকা পানী টোপা পালে।
 আলহী-চকুৱে ছচকু মৃদালে;
 ভজা মাছ মাটিতে থ'লে;
 চুকত লুকুৱা বোন্দা মেকুৰীয়ে
 ধাপতে সামৰি ল'লে।
 “লাগিবনে কিবা?” গহীন মাতেৰে
 গৃহস্থে বাতৰি ল'লে;
 ন আলহীয়ে মুখৰ লাজতে
 নালাগে বুলিয়ে ক'লে।
 আধাপেটা হ'ই, কোৱাৰি চেলেকি
 আলহী পৰিল উঠি;
 ন বান্ধনীয়ে চেতনা লভিলে
 পালে ওৰণিয়ে ‘ছুটি’।
 ৰাতি পুৱালতে সকলো কাহিনী
 শুনি পালে নাৰী নৰ;
 গতি-গোত্ৰ দেখি উজনিৰ আলহী
 ভাটি এৰি দিলে লৰ।

কবির প্ৰেম ।

(১)

বাইবণ, কীট্‌চ্, বৰ্ডচ্‌বৰ্খ, ছেলি, টেনিচ্‌ন
পঢ়ি পঢ়ি হ'ল মোৰে। কবি হবৰ মন ।
চেফ্পীয়েৰ, স্কট পঢ়ি বহি মাজ বাতি,
নাটক-নভেল লিখিম বুলি ললে। চচ্‌মা অ'টি ।
লাহে লাহে পক ধৰিলে কবিতাৰ ফল,
ওলাল নাট্য-কাব্য-গল্প মধুৰ সবল ।
ভাবিলে। মনত কত ভবিষ্যৎ কথা,
কিৰূপে স্মৰণ মোৰ কৰিম ব্যৱস্থা ।
ঠিক হ'ল যাকে তাকে নিবিলাওঁ হিয়া,
কবিনী নাপাওঁমানে নকৰাওঁ বিয়া ।
কিয়নো, কবিত্ব গুণ নাথাকিলে গাত,
নাপাম সোৱাদ লগা প্ৰেমসনা মাত ।
নপকে পুনৰ প্ৰেম কবিতা নহলে,
নালাগে চাকিত জুই যথা বিনা তেলে ।
এই দৰে দিনে দিনে কত কথা পাঙো,
নাপাই স্মৰণ পুত্ৰ নিজে নিজে ভাঙো ।
সাজিলে। মনতে কত মানস-প্ৰতিমা,
কতনা ভাবিলে। কথা নাই তাৰ সীমা ।
কিন্তু ইয়া! সকলোটি সপোনৰ খেলা,
নাথাকে এটিও যেবে চকু দুটি মেলা ।
শেহত প্ৰিয়াৰ সুনো বুলি পূৰ্বভাষ,

প্রেমের কবিতা লিখি করিলে। প্রকাশ ।
 প্রতিধ্বনি হ'ল তার মধুর স্ববেবে,
 মাহেকীয়া কাকতত বীণা ঝঙ্কারেবে ।
 ওলাল তলত নাম বিনোদিনী-বালা,
 ভাবিলে। ওরেই মোর মানসী কমলা ।
 জানিলে। পঠালে বিধি মোরে ভাব জানি,
 সুশিক্ষিতা কবিপ্রিয়া প্রেম-মন্দাকিনী ।
 কবিতার রূপ দেখি হলো। বিমোহিত,
 ভাবিলে। হাঁহিব ঘরে এনে জেউতিত ।
 অঙ্কাজিনী করো। বুলি করিলে। যতন,
 পূর হল আশা, মন আনন্দে মগন ।
 বিবাহ সম্পন্ন হ'ল, মিলি গলে। দুটি,
 ভাবিলে। মিলিল দুটি কাব্য-প্রেম হৃদিত ।

(২)

কিস্ত কিনো ক'ম ভাই,   কণ্ঠমানে বাড়ি যায়,
 প্রেমিক কবির এই প্রেমের রতাস্ত ;
 সকলো অসার আশা,   সকলো স্বপ্নর ভাষা
 সকলোটি হ'ল হাঁয় দিঠকত অস্ত ।
 যেতিয়া বিবাহ করি   আনিলে। প্রেমসী করি,
 কবিতা-প্রেমেরে স'তে চিনা বিনোদিনী,

বাইজৰ গালি খাই,   পলাবৰ ঠাই নাই,
 কল্পনা কোমল শয্যা হ'ল কাঁইটনি ।
 কি ক'ম প্ৰিয়াৰ কথা !   তুনিলে লগাবা লেঠা,
 চাওঁ বুলি সকলোৱে নতুন বোৱাৰী ;
 এবাৰ দৰ্শন পালে,   নাঁতৰিবা কোনো কালে,
 ব'বা চাই একেৰাহে আপোন পাহৰি ।
 কপত নিজেই কালী,   থিয় হলে ধৰে চালি,
 বঞ্চিত তাম্বুলবাগে সুদীৰ্ঘ দশন,
 কেশ মাধবীৰ কৃষ্ণ,   ত্ৰমে তাত প্ৰাণীপুঞ্জ,
 স্বভাৱ-কটাক্ষ-ভৰা বক্তৃতা নগ্ন ।
 নৰখ নাকৰ চিন,   হলে নাক ফুল হীন
 বিশাল অধৰ যথা বাও পৰাহিৰ ;
 নিন্দিত কদলীৰ মূল   মধাদেশ অতি স্থূল
 প্ৰথম সজ্জন এয়ে সম্ভৱ বিধিৰ ।
 কি দিম শিক্ষাৰ নাম !—   নিচিনে ঘৰুৱা কাম,
 চিনে মাত্ৰ গৃহ-কোণ শয়ন-মন্দিৰ ;
 পিকেৰে বোলায় বাৰ,   মলিয়ে ভূষণ গাৰ,
 বচন গৰ্দ্ভ-নাদ কিম্বা হস্তিনীৰ ।
 কবিতা-হীৰক-দ্ৰুতি,   প্ৰকাশি বঢ়াব জ্যোতি,
 বুলি তেও মনে মনে আছিলোঁ স্তম্ভিৰ ;
 “শত্ৰুঃ ভাৰ্যা কুণ্ঠিতী”,—   শাস্ত্ৰৰ বচন মাতি,
 মাৰিছিলোঁ মুখ অক গজনাকাৰীৰ ।
 কিস্ত কবিতাৰ চিন   পোৱা হল স্কটিয়ন,
 নিজে মই অমুৰোধ কৰিলোঁ এবাৰ ;

তিনি দিন তিনি ৰাতি, এৰি থ'ই ঢাৰোপাটী,

লেখিলে কবিতা এই স্মৃধাৰ ভাণ্ডাৰ ।—

“তুমি কবিতা লেখিবলৈ দিলা,

মোৰ পানতো হৰি নিলা ।

তুমি আপিচলৈ গলে,

মই অকল সৰিয়া হলে ।

ভোক নেলাগে, তোপনি নাহে ।

মদন-বানে দগ্ধ পান,

কৰা এটিআ ত্ৰান ।

তোমালই টামোল লই,

বাতত থাকো গই ।

জলপান সজাই বাতিত,

বহি থাকো মাতিত ।

মোক যদি ভাল পোআ,

এবাৰ চইখু মেলি চোআ ।

যদিহে মোক নিদিআ ভেতি,

শোনৰ নাকফুল এতি ।

বানাবচী সাৰি আৰু পাতৰ ছেকেট,

বোহ পাটি বহি ঠাকিম বৰ ঘৰৰ চুকত ।”

(৩)

পঢ়ি লৰালৰি কই, কবিত্ত ভোল গই,

নিজে নিজে কিয়ে হলে । নহয় বৰ্ণন ;

বুজিলে ইয়াৰে দৰ

বঢ়াই কৰিলে জড়,

আকৌলি নোপোরা   প্রকাণ্ড বিবিধ

হ'ল পৃথিবীত পৰি ।

গুটি লাগি তাৰ   হ'ই সাজী-ভাৰ

গছত ওলমি বলে ;

পাই কোনোবাই   বস উলিয়াই

'বটলত' ভৰি থ'লে ।

পৃথিবীত পৰি   টিকনি ছিগিল,

গল স্বধা নাম তাৰ ,

পেট-কটা বাবে   লঠাম্বা "ধ"ৰ

পেট-কটা অৱতাৰ ।

'স্বৰা' নাম হ'ল   সৰ্ব্বত্র বিদিত

বেচোঁতাৰ নাম "স্বৰি" (শুড়ি) ;

পাব পাৰি হেনো   এটোকা খালেই

এতিয়াও স্বৰ্গপুৰী ।

এতিয়াও হেনো   স্বৰাপায়ী হলে

মোহিনীয়ে চুমা যাচে ;

বাগিটি লগাই,   যতেই বাগৰা

ততেই স্বৰগ আছে ।

পৰিত্র স্বধাৰ   সাধু উপাসকে

দেখে ধৰা পুণ্যময় ;

কুকুৰে যদিও   কৰে অপকৰ্ম

নাথাকে তথাপি ভয় ।

কলকলনাদে   'শ্লাচত' ঢালোঁতে

আহে নামি মন্দাকিনী ;

নিমিষভে হয়   পাপ তাপ ক্ষয়,
 হয় ধৰা স্বৰ্গধনি ।
 এতেকতে সবে   ভক্তি সহকাৰে
 গোৱাঁ,—“জয় স্বৰা জয়” ;
 দূৰ হব দুখ,   পাবা স্বৰ্গ-স্থ
 নাথাকে নৰক-ভয় ।

চণ্ডাল-কুমাৰী ।

(কথা-সৰিৎ-সাগৰৰ পৰা ।)

চণ্ডালৰ ঘৰত   জন্মিল কন্যা
 ৰূপত পোহৰ ঘৰ ;
 ওপজোঁতেই   বাপেকৰ চিন্তা
 ক’ত মিলিব বৰ ।
 বাপেকে বোলে   ছোৱালীৰ ৰূপ
 সোণতকৈও চৰে ;
 নামটো হওক   কাঞ্চনমতী
 বজাৰ জিয়াৰীৰ দৰে ।
 বয়সত কল্লাই   ভাবিলে তেওঁ
 সঁবাটকৈ ৰূপৱতী ;
 যি হব শ্ৰেষ্ঠ   গোটেই বিশ্বত
 তেওঁকে বৰিব পতি ।

ইয়াকে ভাবি চাৰিও ফালে
 ফুৰিছে মাথোন চাই ;—
 আটাইতকৈ ডাঙ্গৰ কোন মানুহনো
 চকুৰ আগে দি যায় ।
 দেখিলে এদিন হাতীত উঠি
 সৈন্ত-সামন্ত ল'ই ;
 গৈছে বজা মহাপ্রতাপী
 বমক-জমক হই ।
 ভাবিলে কতাই— “এৱেঁ ডাঙ্গৰ
 এওঁকে বৰিম পতি ;
 বং মনেৰে সাজি-পাৰি
 কৰিলে পিচত গতি ।
 কস্তেক পিচত আছিল সন্তাসী
 ভস্ম ধূলি সানি ;
 দেখিয়েই বজাই কৰিলে সেৱা
 হাতীৰ পৰা নামি ।
 ভাবিলে কতাই সন্তাসীজন
 বজাতকৈও বৰ ;
 তেওঁহে হব কাঞ্চনমতীৰ
 মনৰ জোখায় বৰ ।
 ইয়াকে ভাবি হৃগ্ধৰ উছাহে
 সন্তাসীৰ পিচত গ'ল ;
 সন্তাসী গ'ই বাটৰ কাষৰ
 শিৱ-মন্দিৰত ব'ল ।

সাষ্টাঙ্গে পৰি   শিৱ-লিঙ্গত
 কৰিলে নমস্কাৰ ;
 দেখি ভাবিলে   কাঞ্চনমতীয়ে—
 শিৱ তেওঁতকৈ চাৰ ।
 নতুন প্ৰেমৰ   নতুন বসত
 ওফন্দি উঠিল হিয়া ;
 মনে মনে   কৰিলে ঠিক
 কৰিব শিৱক বিয়া ।
 এনেতে এটা   হঠ-পুঠ
 কুকুৰ ওলাল তাত ,
 যাওঁতে গাটো   ঘ'হাই গ'ল
 শিৱ-লিঙ্গৰ গাত ।
 ভাবিলে কত্ৰাই   সামান্য নহয়
 সৰমানন্দন এওঁ ;
 দেখাতে ভাঙ্গৰ   শিৱতকৈও
 নহয় সমান কেওঁ ।
 ইয়াকে ভাবি   ধৰিলে পিচত
 কাঞ্চনমতীয়ে লৰ ;
 কুকুৰে গ'ই   কৰিলে প্ৰবেশ
 পাই চণ্ডালৰ ঘৰ ।
 আধা সিজা   বৰাঞ্চ মঙ্গহেৰে
 পেটটো ভৰাই ঠাচি ;
 আছিল এটা   ডেকা চণ্ডাল
 চোতালত দেখু চাঁচি ।

এনেতে আহি   প্রভুভকুই

প্রভুর ওচৰ পাই ;

ভৰিত পৰি   কৰিলে সেৱা

মিলন-সঙ্গীত গাই ।

ভাবিলে তেতিয়া   কাঞ্চনমতীয়ে

চণ্ডাল হে শ্রেষ্ঠ জন ;

দুই হাতেৰে   সাবটি ধৰি

অৰ্পিলে চিন্ত-মন ।

সমাধা হ'ল   চণ্ডাল-চণ্ডালীৰ

সমাবোহেৰে বিয়া ;

ডেকা-গাভৰু   চাপি আহি

উকলি-জোনোকা দিয়া ।

—

ধোঁৱা-খোৱালৈ ।

(আদৰ্শ প্ৰেমৰ কবিতা)

“অগ্নি মুখে কান্তে কুটিলনয়নে চন্দ্ৰবদনে প্ৰসাদ ।”

বিপদ কালৰ সখি সুখৰ লগাবি,
আনন্দৰ উৎসৱৰ চিৰসহচৰি,
দুখ-শোক-ক্ষুধা-ভূষণ-সম্ভাপহাৰিনি,
আহাঁ ধোঁৱা খোৱা মোৰ হৃদয় বজ্জিনি ।

ত্ৰিগুণ-ঈশ্বৰী তুমি ধূমপ্ৰসবিনি,
মিচিকি হাঁহিৰে দেবি, লোৱাঁ মোক কিনি ;
মানমগ্নি, এৰাঁ মান শুনোৱাঁ সুভাষ,
লোৱাঁ কৰি চিৰকাল চৰণৰ দাস ।

তোমাৰ অধৰ দেখি বিশ্ব মতলীয়া,
ফুলা ফুল দেখি যথা ভোমোৰা বলিয়া ;
আলিঙ্গন-আশে আছে বিশ্ব হাত মেলি,
সকলোকে এৰি মোক ধৰা আকৌৱালি ।

ধপাতে যোগাব নিতে আহাৰ তোমাৰ,
 ধোঁৱাই কৰিব কৃষ্ণ কেশৰ বিস্তাৰ ;
 সজ্জাম তোমাক মই আপোন হাতেৰে,
 বুৰাবানে হিয়া মোৰ প্ৰেমৰ বসেৰে ?

চাপি আঠা স্তম্ভাধিনি, দিয়া মোক চুমা,
 বৰষণী সঙ্গীত মধু প, ধ, নি, সা, গা, মা ;
 বিখ জুৰি হোক ধ্বনি কোব্ কোব্ কোব্,
 নাচোক তালত তাৰ অপেচৰাবোৰ ।

ধাৰ্কা দেবি, তুমি মোৰে সততে লুকাই ;
 নেদেখাবাঁ মুখ কাকো ওৰণি গুচাই ;
 তফুৰিবাঁ বাটে পথে ক্ষত্বেকো ওলাই,
 চুহিব অধৰ লোকে যদি দেখা পায় ।

দেখিলে তোমাক শচী এৰিব ইচ্ছাই,
 হব হৰমোহনৰ পুত্ৰ অভিনয় ;
 স্তম্ভ উপস্তম্ভ দুয়ো মৰিব বগত,
 ওলাব কানাই আহি বাতি দুপৰত ।

কেৰাণীয়ে চাহাবৰ কাণ মলা খাই,
 চাপিব তোমাৰ কাষ ফোপাই-জোপাই ;
 পণ্ডিতৰ কিল থোৱা বাণীৰ নন্দন
 পলাই কৰিব আহি শ্ৰীমুখ-চুঘন ।

ফুৰা গাৰে পানী খালে জ্ঞাত যায় যাব,
তোমাৰ কাষত তাৰো নবব বিচাৰ,
ভুলিব তোমাক দেখি মান-অপমান,
ধোঁৱা হ'ও উৰি যাব কৰ্ত্তব্যৰ জ্ঞান ।

এতেকে হৃদয়েশ্বৰি, নাযাবাঁ আঁতৰি,
মুক্ত কেশপাশে থাকাঁ সততে আৱৰি;
যক ধন, যক মান, থাকাঁ মাথোঁ তুমি,
পাহৰোঁ সংসাৰ তয়ু চক্ৰমুখ চুমি ।

কন্যামেধ ।

(১)

নগাওঁ জিলাৰ   জকাই চুকৰ
ভদ্র বৃহৎ বৰা ;
আগৰ দিনৰ   খিতাপ পোৱা
ভাল মানুহৰ লৰা ।
দোলাই ঘোৰাই   ধনে বস্ত্ৰে
ৰমক-জমক ঘৰ ;
টেলেকা চকুৰ   পাক দেখিলে
মানুহে মাৰে লৰা ।
মুখ দেখিলে   ধৈয়ে সেয়ে
বোলে হতুৰ অংশ ;

নাকটো দেখিলে আটায়ে বোলে,

কচাৰি বজ্জাৰ বংশ ।

মৰাপাট যেন চুলি টাৰেবে

ঢকা গোটেইটো মূৰ ;

শুকুলা ডাঢ় গৌফৰে নৈতে

মুখ হৈছিল পূৰ ।

টোল পেট, কুঁজা পিঠি,

ধেমুভিৰীয়া ঠেং ;

খোজ কাঢ়োঁতে চোৱা বৰি

সাইলাশ ভেকুলী বেং ।

দাঁতৰ কথাটো নিজে নিজেই

গমি-পিটিকি চোৱা,

লোকৰ ঘৰত তামোল নাথায়,

তাতে প্ৰমাণ লোৱা ।

বয়সৰ কথাত মুখ নবজাউ

‘চুপে’ ধকাই ভাল ;

কিয়নো তাৰ কথা ওলানেই

লাগিব খৰিয়াল ।—

চকু চৰহা ৰাইজে কয়,

ষাঠি বছৰ বুলি ;

প্ৰমাণ দিয়ে আঙ্গুলী টোঁৱাই

দেখুৱাই মূৰৰ চুলি

ভনোৰ কথা মানিলে মুঠেই

দিছে ত্ৰিচত ভৰি ;

(२)

শাদিবা চকীৰ
কৃষ্ণ শৰ্মাৰ
আছিল এটি কন্যা ;
দহ বছৰত
দিছিল ভাৰ
কপে গুণে ধনা ।
বিদ্য়াৰ বয়সৰ
চমু চাপিল
দৰা পাবলৈ নাই ;
কি হব উপায় ?
বিদ্য়া নিদিলে যে
পৈতৃক জাতটো যায় !
ভোকে লঘোনে
দৰা বিচাৰি
ঢালি টোপোলা সই ;
সাদিনৰ মূৰত
গছৰ তলত
ভদোক পালেগই ।
ভদোৰ আশাব
বৰষি তোপত
লাগিল বুঢ়াৰ মন ;
ধনী জোঁৱাই,
বেওঁ কিছু নাই,
পাম-বহুতো ধন —

বাৰে ভচছ . কথা চোবাই,
 সম্বন্ধ স্থিৰক'ই ;
 উলটিল দুয়ো শহুৰ জোঁৱাই
 দ্বৰমুৱা হ'ই ।
 ফাগুণ মাহৰ ছদিন ঘোৱাত
 বিয়াখন পতা হল ;
 কৃষ্ণ শশ্মাৰ দুইটা ওঠত
 হাঁহি বিৰিডি ব'ল ।
 বসতি ললে হৰ-গোৱায়ে
 দবা কল্লাৰ গাত ;
 লগতে পৰিল ভদ্ৰকান্তৰ
 হিয়া-কৰিখন শাঁত ।
 ৰাইজে হলে দুয়ো পক্ষকে
 পাৰিলে বিষম গালি ;—
 “বিয়া নহয় শহুৰ জোঁৱায়ে
 ছোৱালীজনীহে খালি ।”

(৩)

বিয়াৰ পিচত এদিন দুদিনকৈ
 এপৰ মাথোন গ'ল ;
 জকাই চুকৰ ভদোৰ ঘৰত
 উঠিল কোলাহল ।
 লৰি-ঢাপৰি সকলো গঞা
 ভদোৰ চোতাল পাই ;

দেখেগই আছে

ভদ্র কান্তই

দাঁত নিকটাই ।

আগদিনা হেনো

দুৱাৰদলিত

লাথুটি পিছলি পৰি ;

কঁকালটো ভাগি

কৈঁকাই আছিল

এতিয়া আছে মৰি ।

বাতৰি পাই

কৃষ্ণ শৰ্ম্মাই

প্ৰথমে লাগিল ধৰ ;

তাৰ পিচত

ভদৌৰ ঘৰলৈ

দিলে বিজুলী লৰ ।

মৰা জোঁৱাইব

স্বাৱৰ অস্বাৱৰ

সম্পত্তিখিনি আনি ;

সুখ কৰিলে

বুঢ়া বয়সত

হৈ চহকি মানী ।

কৃষ্ণই পালে

ধন-সম্পত্তি,

ভদ্রই পালে পাৰ ;

কণ্ঠাৰ হ'ল

সংসাৰধনি

যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ ।

ধনীৰামৰ ধন ।

“অজ্ঞৰামবৰং প্ৰাজ্ঞা বিদ্যামৰ্থঞ্চ চিস্তয়েৎ ।”

ধনীৰ মৰোঁতে বাপেকমাক,

গোঁফে খোৱা নাছিল পাক ;

সংসাৰ কঠীয়া তলিত মুঠেই জুৰিছিল কুৰিৰ হাল ;

এনেতে পৰিল পৈতৃক আৰ্জ্জুৰ আল ধৰিবৰ পাল।

পৈতৃক অৰ্থ হেজাৰ কুৰ

ঘৰৰ ভেঁটি আছিল জুৰি,

লেখি বুজি ধনময় হ’ল ধনীৰ গোটেইটো ঘন

মিঠা স্বৰত ভৰিল প্ৰৱণ বন বন বন বন।

একক কেনেকৈ কৰিব ছই,—

ধনীয়ে তাকে ভাবে শুই,

এনেতে বিয়াৰ সাজোৰেৰে ধনীৰ দ্বিজ ঘটিল ;

খৰছ বঢ়াৰ গমটো পাই মূৰৰ মগজু লৰিল।

নোৱৰা হল লোণ তেল খাব,

মাছ মাংসলৈ নোৱাৰে চাব,

শুদাই পালেহে কোনোমতে দুগৰাহমান যায় ;

ভকত মাছুহ পৰ্কৰ দিনত খোৱাৰে সহজ নাই।

পৰম বুলি নিপিন্ধে চোলা,

নোৱাৰে লব গাকত তুলা,

মাটিত শুলেহে ধনীৰ চকুত ৰাতি টোপনি আহে ;

ধানখেৰ এবোজা জাপি ললেই জাক কাষলৈ নাহে।

ঘেণীৰ মাথোন এৰ্ণনি বস্ত্ৰ,
 বেছি কৰিলেই হ'ব নষ্ট,
 কিয়নো এখন বস্ত্ৰহে হেনো সতীয়ে পিন্ধিব পায় ;
 অলঙ্কাৰ গাতি পিন্ধা তিকতাত সমূলি সঁজাত নাই ।
 এনেকৈ গ'লত এটা বছৰ,
 ধনীৰ চিন্তনি বাঢ়িল বৰ,
 কিয়নো পুত্ৰ নামেৰে এটি আকৌ বাঢ়িল লগ ;
 বিয়া কৰায়েই ডেকা ধনীয়ে খালে বিষম ঠগ ।
 ভাবোঁতে ভাবোঁতে ৰাতিটো গ'ল,
 পেটৰ ভোকো নোহোৱা হ'ল,
 দিনত খালে গধূলিলৈ একোকে নোৱাৰে খাব ;
 ভাবিলে ধনীয়ে !—‘গাঞ্জিবপৰা এসাজেই এদিন যাব ।’
 গলত এনেকৈ কিছুমান দিন,
 ধনীৰ ভোকো হ'লহি ক্ষীণ,
 সাদিনৰ মূৰত শুদা ভাতৰ এসাজ খোৱা হ'ল ;
 ছদিনৰ খৰচ চাৰি অনা জমাৰ ঘৰত ব'ল ।
 এদিন ধনীয়ে পাটাত পৰি,
 ভাবিলে বহুত সময় ধৰি,—
 “ইমান খৰচ কৰিব লাগিলে তেনেই উদং হ'ব ;
 তাতে ইমান অধিক ভোজন পেটে কেনেকৈ সব ।”
 পাণ্ডুলি পাণ্ডুলি অৰ্থ নীতি,
 কৰিলে ঠিক সোণালি ৰীতি,—
 সাদিন শুচাই পৰৰ মূৰত কৰিব খোৱাৰ কাল ;
 তাৰ পিচত একেবেলিয়েই উপবাসেই ভাল ।

ইয়াকে ভাবি কৰিলে তাকে,
 কিন্তু নাথাই কেনেকৈ থাকে ?
 চৈধ্য দিনতে মাক-পুতেক থাকিল ছয়োটা মৰি ;
 ধনীয়ে বোলে—“এদিনতে শতক শালিলা হৰি।
 থকা হলে আজিটো দিন,
 নৰলহেতেন ভোকৰ চিন,
 পষৰ পাচত লঘোন দিযেই পাৰিলেহেতেন ব'ব ;
 কেনেকৈ জানিম এদিনতে যে এনকুৱাটো হ'ব !
 ধনীৰ ফালেও পৰিল টান,
 হেৰাল শ্ৰুতি-বুদ্ধি-জ্ঞান,
 তথাপি তেওঁ অপেক্ষা কৰিলে চাবলৈ পৰীক্ষাৰ ফল ;
 পেটৰ ভোকত তললৈ পেটলৈ দাঘগ দি পৰি ব'ল।
 ৰাতিয়েই ধনীৰ উঠিল জ্বৰ,
 বাগৰি ফুৰিলে গোটেইটো ঘৰ,
 গঞা এজনে দেখিলে পুৱা ভিতৰ প্ৰবেশ কৰি ;
 ধনবোৰ বুকত বান্ধ লই ধনীৰাম আছে মৰি।
 ইফালে সিফালে চকু ফুৰাই,
 গঞাই ধনবোৰ নিলে ভৰাই,
 মহা কস্তিৰে গোটেই জীৱন সেই ধনেৰেই খালে ;
 ৰাইজে মাথোন ধনীৰামৰ ভেলগটো ঘৰত পালে।

মেধি তীর্থলৈ যায়।

(১)

কলিঘাবৰত মেধিৰ ঘৰ,
নাম গোৱাত স্তম্ভাতি বৰ,
কানীয়া মেলন্ত   সবাৰো মাজত
মান ভাগটি পায় ;
পুণ্য কৰিবৰ   মনেৰে আজি
মেধি তীর্থলৈ যায়।

(২)

লেখি-বুজি মোনাত ভৰি,
ললে টকা আঁঠু কুৰি,
ললে ভৰাই   কানিৰ টেমাটো,
ওলাল মঙ্গল চাই ;
গোটেই গাৱঁতে   উঠিল ঢৌ ;—
মেধি তীর্থলৈ যায়।

(৩)

ঘাটত মেধিয়ে উঠিল কৈ,—
কিনো জাহাজ কিনো চৈ,
কেইখন বঠাৰে   মাৰে ইয়াক,
কিমান বেগেৰে যায় !
ভাৰি-চিন্তি   লাহে-লাহে
মেধি তীর্থলৈ যায়।

(8)

ইফালে-সিফালে চকুফুবাই,
দলঙত উঠি মেধি যায়,
গোট্টেই বাটত   মাহুহ-ভৰা
সন্ধি পাবলৈ নাই ;
ইহঁতে বাক   জ্ঞানিব নাপায়নে
মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(2)

দেবিলে মেধিয়ে জাহাজ পাই,—
 'টিকট'-ঘরত উঠিছে হাই ;
 নোছোয়ারকৈ 'টিকট' কিনার,
 উপায়েই দেখোন নাই ;
 ধুতি গাবে কেনেকৈ এতিয়া
 মেধি তীর্থলৈ যায় ।

(५)

মানুষ যেতিয়া পবিল কম,
লৈ ‘ক্লার্ক’ৰ ‘মেজ্ঞাড্ৰ’ গম,
ক’লে—“বাবু,   তীৰ্থলৈ টিকট
     কিমান দিলে পায় ?”
বাবুৱে মাথোন   বুজিব পাৰিলে
     মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

(৭)

কৰিলে প্ৰশ্ন—“যাবি কলৈ ?”
 মেধিয়ে কলে,—“তীর্থ যলৈ”,
 শুনি বাবুয়ে দিলে ধমক—
 “তেনে ‘টিকট’ নাই” ;
 কি হব উপায় ? কেনেকৈ এতিয়া
 মেধি তীর্থলৈ যায় ?

(৮)

মেধিয়ে বোলে—‘টকাকে খোৱা’,
 শুনি বাবুৱে বোলে—‘লোৱা’,
 গোৱালন্দলৈ দিলে টিকট
 ছকুৰি টকা পায় ;
 কলৈ যাব নজনাটকয়ে
 মেধি তীর্থলৈ যায় ।

(৯)

জাহাজত মেধিয়ে ললে উঠি,
 মেলিলে জাহাজে ঘোৰাৰ ছুটি,
 পাবৰ গছবোৰ উভতি লৰিলে,
 এনে অদ্ভুত নাই ;
 লগুণ ডালত খামুচি ধৰি
 মেধি তীর্থলৈ যায় ।

(১০)

দুখনমান তামোল খোৱাৰ বেলি,
 গৈছিল জাহাজ টোবোৰ ঠেলি,
 এনেতে বালিত   সোমাই পৰিল,
 অলপো লৰচৰ নাই ;
 সৰ্বনাশ হ'ল,   এতিয়া কেনেকৈ
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১১)

তিন দিন জাহাজ তাতে ব'ল,
 মেধি উঠিব নোৱৰা হ'ল ;
 বঙালে-কঙালে   আছে ভৰি
 মেধিয়ে কেনেকৈ যায় ?
 কলপকলপকৈ   শুধ শৰীৰে
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

(১২)

জাহাজত এজন আছিল ডেকা,
 ভাবিলে মেধিয়ে পাইছে সোঁকা ;
 কিনো চলেবে   একঠা ধৰাই
 জীৱটো বখা যায় ;
 শুকাই মৰিলে   তেতিয়া ক'ব
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

ইয়াকে ভাবি মুখলৈ চাই,
ক'লে—“হেৰা মেধি-কাই,
ভালকৈ মই   ভাত বন্ধাইছোঁ,
লোৱা এমুঠি খাই ;
তেনেকৈয়েহে   আগে পিচে
মেধি তীৰ্থলৈ যাদ্ৰ।”

মনটো থকা দেখি মেধিব,
 “বট্লামেবে” কৰি ফিৰিব,
 খোৱালে ডেকাই কোঠাত ভাত,
 আৰু কোনোৱেই নাই ;
 তাকে খাই লৈ নতুন বলেৰে
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

কস্তুক পিচত 'বটলার' আহি,
খুজিলে ধন হাঁহি হাঁহি ;
দেখিয়েই মেধিৰ কঁপনি উঠিল
এইটো কঠৈ যায় ?
নাজানেনে ই 'পুইন' কৰিবলৈ
মেধি ভীৰ্ষলৈ যায় ?

(১৬)

মেধিয়ে বোলে—“এইটো কোন ?”
 ডেকাই বোলে—“ৰাক্ষনি ‘বামুণ’ ;
 মেধিয়ে বোলে— “বামুণ যদি
 পোন্ধ নো কিয় নাই ?”
 ডেকাই বোলে— “এনে বাপুৰেই
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।”

(১৭)

“মেখেলা পিন্ধা”— মেৰিয়ে কয়,
 মছলমান এইটো বুজিছো মই ;
 ইয়াৰ হাতেৰে ভাত খুৱাই
 দেহাটো কৰিলা ছাই ;
 আৰু নো কিহৰ আশা কৰি
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ?

(১৮)

বিনাই বিনাই পইচা দিলে ;
 ভাতেই মেধিৰ জাতটো নিলে ;
 নিজকে ছুষি মূৰটো দোৱাই
 চিন্তাত অৱশ কায় ;
 পাবনে নাপায় জাতটো ভাবি,
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

(১৯)

ডেকাই এনেতে লগালে মাত,—
 “ভাতত সোমাই নাথাকে জাত,
 অগম্মাথতে   পাৰা প্ৰমাণ
 তৰ্কৰ সকাম নাই ;
 তাকে শিকিবলৈ   তোমাৰ দৰে
 মেধি তীৰ্থলৈ যায়।”

(২০)

“বাঞ্ছা প্ৰাণ খাই ভাত,
 তাত যাব নোৱাৰে জাত,
 ভালৰ অৰ্থে   কৰা কামৰ
 কোনো পৰাচিত নাই” ;
 শুনি শুনি   বেজাৰ মনেৰে
 মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(২১)

স্তিন দিনৰ মূৰত জাহাজ প’ল,
 পিচৰ ঘাটতে মেধি ব’ল ;
 পৰাচিত হবলৈ   উজ্জাই আহিল
 কেবেয়া নাও পাই ;
 শুনিলে মাজিয়ে—   নাৱেৰে কিয়
 মেধি তীৰ্থলৈ যায়।

(२२)

দেখোঁতে মেধিয়ে ঘাটের থল
কেবেয়া নাও তল্লে গ'ল ;
মাজিয়ে উঠি   সকলো ক'লে
মিতিব কুটুম পাই ;
বাতরি দিলে—   “পানীৰ ভলেদি
মেধি তাঁথৈল যায় ।”

(२७)

শুনি আটায়ে কান্দি-কাটি,
পালেহি বহল নদীর দাঁতি ;
কিছুমান বেশি ইফাল-সিফালকৈ
বিচাৰি-খোচাৰি চাই,
দেখিলে জড় দেহাটি ল'ই
মেধি ভীৰ্তলৈ যায় ।

(28)

কি দবে সংকার করিব শব,
দাহ করিবনে দিব কবব,
পণ্ডিতে বোলে— “এয়েই ভাল
তোলাব সন্ধ্যা নাই ;
প্রভুব ইচ্ছাত মরিও কি জানি
মেধি তীর্থলৈ যায় ।”

(২৫)

আটায়ে বুলিলে-“হয় হয়”,
 আনোচা ইদবেই মুক্তি হয়,
 পানীয়ে পানীয়ে ইদবে গৈয়েই
 কি জানি তীৰ্থ পায় ;”
 বোলা বাম বাম আল্লা আল্লা
 মেধি তীৰ্থলৈ যায় ।

বুঢ়াৰ উপদেশ ।

“বুদ্ধস্য বচনং গ্রাহ্যমাপংকালে ছাপস্থিতে ।”

ঘোষা ।—বুঢ়া হোৱা ভাই, একে চোঁচাই
 কেচুৱা কালটো এৰি ;
 কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
 সকলো কটৰ গুৰি ।

(১)

স্কুল-কলেজত পঢ়িব লাগে
 ডেকা হবলৈ গ’লে ;
 পণ্ডিতৰ চেকনি পিঠিত ছিগে ;
 পঢ়িব নোৱাৰিলে ।

ছপৰ নিশা   টোপনি এৰি
                  পুৰিব লাগে তেল ;
 সিমানতো ছুট   পৰীক্ষকবোৰে
                  কৰে পৰীক্ষাত “ফে’ল” ।
 (আকৌ) চুচৰি বাগৰি,   বহু প্ৰবন্ধে
                  হলেও পৰীক্ষা ‘পাচ’ ;
 খাটিব লাগিব   কামৰ বাবে
                  ধৰি ভান্ধবৰ পাচ ।
 কানত সোমালে   “ওপৰৱালাৰ”
                  স্মিট সন্তাষণ ;
 বিনো দিনো   গ্ৰহণ কৰিহে
                  ঘটিব পাৰি ধন ।
 এতেকে বুঢ়া হোৱা ভাই,   একে চোঁচাই
                  কেচুৱা কালটো এৰি ;
 কিয়নো মাজৰ   ডেকা-কালটো
                  সকলো কষ্টৰ গুৰি ।

(২)

আছে আক শুনা   ডেকা কালটোত
                  ইয়াতকৈ বিপদ বৰ,
 পোনেই ধৰা   ছোৱালী আনি
                  কৰিব লাগিব ঘৰ ।
 জয়জয়তে   নতুন ঘৈণীৰ
                  ওৰণি তলৰ হাঁহি ;

লাগিব মনত ফুলনি-বাৰীৰ
 যেন গৌলাপৰ পাহি ।
 দুদিন পিচত মুখ ওফোন্দাই
 কৰিব ঘনাই মান ;
 “দেহি পদ— পল্লবমুদাৰম্”
 ক’বহে পাবা ত্ৰাণ ।
 তুষ্ট কৰিবলৈ গহনা দিওঁতে
 লাগিব কেঞাৰ ধাৰ ;
 হব শেহত পাহ্লা তাৰিখটো
 যমৰ দক্ষিণ দ্বাৰ ।
 এতেকে বুঢ়া হোৱা ভাই, একে চৌচাই
 কেচুৱা কালটো এৰি ;
 কিয়নো মাজৰ ডেকা কালটো
 সকলো কষ্টৰ গুৰি ।

(৩)

নপৰে অস্ত ইমান খিনিতে
 ভালকৈ লেখি যোৱা ;
 পাৰানে নোৱাৰা ঠেলা সহিব
 গমি-পিটিকি চোৱা ।
 বিয়া কৰালেই সম্ভান হব,
 ইটোৰ পিচত সিটো ;
 বঢ়াই নিদিলে ধাৰৰ সোণ
 তেতিয়া কৰিবা কিটো ?

ডান্সব হলেই   পড়াব লাগিব
পইচা কড়ি ভাঙি ;
ছোবালী হলে   উলিয়াই দিওতেই
লাগিব ধনব সাঙী ।
সৰ্বস্বাস্ত হৈ,   লাগিব শেহত
বানপ্রস্থী হ'ব ;
তেতিয়াও হয়,   ডেকালিব চিন
সাঁচ বান্ধি ব'ব ।
এতেকে বুঢ়া হোৱা ভাই,   একে টোঁচাই
কেচুৱা কালটো এৰি ;
কিয়নো মাজৰ   ডেকা কালটো
সকলো কষ্টৰ গুৰি ।

(8)

শুনাচোন কণ্ঠ আৰু অলপমান
 ডেকা কালটোৰ কথা ;—
 ইয়াৰ ঠেলাত মাহুহ হয় ঠিক
 দীঘলডটীয়া পাঠা ।
 ভাল-বেয়াৰ নাথাকে বিচাৰ
 মনৰ নাথাকে থিৰ ;
 নামানে কাৰো হাক বচন
 ভাবে নিজকে বীৰ ।
 তেজৰ বলত সংসাৰ বনত
 অনাই বনাই ফুৰে ;

শিয়াল বাঘ   ছয় বিপুৰে
 নেলী চেপাদি ধৰে ।
 তিত্তি বুৰি   ভুল বুজোঁতেই
 ওচৰ চাপেহি কাল ;
 তেতিয়া আক   উজ্জাই যাৰব
 নাথাকে উপায় ভাল ।
 এতেকে বুঢ়া হোৱা ভাই,   একে চোঁচাই
 কেচুৱা কালটো এৰি ;
 কিয়নো মাস্তৰ   ডেকা কালটো
 সকলো কষ্টৰ গুৰি ।

আমাতকৈ বুধিয়ক নাই ।

(গীত)

ঘোষা ।— আমাতকৈ বুধিয়ক নাই ।
 বুধিৰ বলত   পৰৰ মূৰত
 আছে। একঠা থাই ।
 পদ ।— আগেয়ে সকলো আছিল ভোদা,
 দিব প্ৰমাণ যাকে সোধা,
 মৰিছিল ভাবি   লোকৰ বাবে
 মূৰ স্বৰোৱাই ।

(আক) কৰিছিল নানান্ আবিষ্কাৰ,
 লোকে ভুঞ্জিছিল সাৰ তাৰ,
 যদিও নিজে পেটৰ ভোকত
 আছিল কলমলাই ।
 এই চোৰাণী,—গণিত বিজ্ঞান,
 ভাৰতে উলিয়াই দিলে শ্ৰাণ,
 মজা কৰিলে ইউৰোপে
 বিনা ৱৰচে পাই ।
 আৰু কত যুঁজ বাগৰ
 কৰি কৰি লাগিল ভাগৰ,
 লোকে দেখি হৰিষ পালে
 নিলগৰ পৰা চাই ।
 আজি কিন্তু সিকথা নেচেল,
 আমাৰ ওচৰত সকলো “ফে’ইল”
 আজি আমি কাম কৰাওঁ
 পৰৰ হতুৱাই ।
 এৰিলোঁ আমাৰ ৰাজ্য-দেশ,
 কৰিলোঁ ভাবনা—চিন্তাৰ শেষ ;
 ৰাজ-নীতিৰ লগত আমাৰ
 কোনো সম্বন্ধ নাই ।
 বিজ্ঞান দৰ্শন পিহিছে লোকে,
 দিনে ৰাতিয়ে লঘোনে ভোকে,
 ঘৈণীৰ লগত চুপতি কৰিয়েই
 আমাৰ সময় যায় ।

জাহাজ বেল লোকৰ সজা,
 আমি উঠি কৰিছোঁ মজা,
 বিজুলী ডাকত   আমাৰ বাতৰি
 অলপ বেচতে যায় ।
 আনে লেখা কিতাপ পঢ়ি,
 ডাকৰ পৰীক্ষা 'পাচ' কৰি,
 আমাৰ মাতুৰ   শয় শয়
 দৰমহা আছে থাই ।
 আকৌ যেতিয়া লাগে যুঁজ,
 আমি জাৰ নলঙ বৃজ,
 আমাৰ নিমিত্তে   আনৰ মাথোন
 চিন্তাত তৰণি নাই ।
 যেতিয়া যুঁজলৈ যায় ফোজ,
 আমি কৰোঁ ঘৰত মোজ,
 জুহাল দাঁতিত   বং মনেৰে
 টুকিবাৰ জুতি চাই ।
 লোকে মৰে কাটিমাৰি,
 আমি বিচাৰোঁ পাটি-ঢাৰি,
 মহা ফস্তিৰে   থাকোঁ শুই,
 হুবেলা হুসাজ খাই ।
 অতি ভোদা যুঁজাকবোৰ,
 পৰৰ বিপদৰ কৰে ওৰ,
 নিজৰ কিস্তি   বিনা লাভেই
 পৈতৃক প্ৰাণটি যায় ।

সেই হে আমি লৈছে'। মত,
 থাকিম সদাই পৰৰ আঁৰত,
 থাকিব তেও   প্ৰাণটো বাঁচি
 লোকৰ লাগি পাই ।
 স্বৰ্গলৈ বা নৰ্কলৈ
 যাওক মৰা যায় যলৈ ;
 কড়াকড়ি   আমাৰ ভাগত
 আক কোনে পায় ?
 জগতত বাক কোনে আজি
 ক'ব পাৰে বুকু ডাঠি,
 আমাৰ দৰে   শিয়ান মাগুহ
 বিচাৰিলে পায় ?
 (অন্ততঃ) মৰিলে কাৰো নাথাকে প্ৰাণ,—
 এই ফেৰা আমাৰ আছে জ্ঞান ;
 সকলো এৰি   প্ৰাণটো বখাই
 আমাৰ মন্ত্ৰ ঘাই ।
 সেইহে আমি নোথোজোঁ আন,
 চৰ-ঢকালৈ নকৰোঁ কাণ,
 জীয়াই থাকিলে   বোপাইৰ নাম,
 মান যদিও যায় ।
 ঘোষা ।—   আমাতকৈ বুদ্ধিমত নাই ।
 বুধিৰ বলত   পৰৰ মূৰত
 আছে'। একঠা খাই ।

পূৰ্ণচন্দ্ৰ ।

সদৰ আমীন   সৰ্ৱানন্দক
সকলো বাইজে জানে ;
আন নহলেও   ঘৰৰ ঘৈণীয়ে
দেৱতাৰ দৰে মানে ।
ত্ৰিচ বছৰত   ভৰি দিওঁতে
জন্মিল এটি পুত্ৰ ;
পুৰাই বাপুৱে   পাঁজি মেলি
চালেহি গতি-গোত্ৰ ।
নামটো থ'লে   পূৰ্ণচন্দ্ৰ
সোঁৱৰণি এখন কৰি ;
দিনি দিনে   তলহি বাঢ়ি
ফুৰিব পৰা লৰি ।
সকতে ঘৰত   পঢ়িছিলে
ফলি পুথি লই ;
অ-আ, ক-খ— মাতিব পাৰিছিল
কতো নোবোৱাক'ই ।
স্কুলত দিলতো   প্ৰথম ছোৱাত
আছিল লৰাটো ভাল ;
মাক-বাপেকৰ   সহায় পাইহে
পিচত হ'লি কাল ।
দুই, তিনি,   চাৰি বছৰকৈ
একে জেণীতে পঢ়ি ,

চতুৰ্থ শ্ৰেণী পাওঁতে পূৰ্ণই

মোলত দিলে ভৰি ।

সকৰে পৰা মাকৰ সাদৰ,

হাতনি পেৰাৰ ধনে ;

উচটাইছিল পূৰ্ণচন্দ্ৰক

সকলো কাৰ্য্যৰ পোনে ।

তথাপি তেওঁৰ মোল বছৰলৈ

ভালে কুশলেই গ'ল ;

চতুৰ্থ শ্ৰেণী পোৱাৰ পিচতহে

গোটেই সলনি হ'ল ।

(এতিয়া) কপালৰ আগৰ দীঘল চুলিত

“জবাকুসুম” ঢালি ;

নালাগে স্থ লবলৈ নাপালে

দীঘল সেওঁতা ফালি ।

মুণ্ডৰায় ডিঙি কলাৰ নহলে

চৰ্মা নহলে চকু ;

টেমি যেন ঘৰি আঁৰি নললে,

শুৱাই নধৰে বুকু ।

উদ্ধালত “এচেন্স,” মুখত চেলেউ,

ভৰিত বিলাতী “বুট”

নেদেখে যাৰে পূৰ্ণৰ মনত

সেয়ে জজ্বলী ভূত ।

এতিয়া পূৰ্ণই এদিন দুদিনকৈ

লই লগৰীয়া লৰা ;

সুৰিবলৈ ল'লে দুপৰ বাতি,

পলাই ঘবৰ পৰা ।

বাৰ্ষিক পৰীক্ষাৰ উত্তৰ কাকতত

বৃত্তৰ পৰিধি আঁকি ;

পূৰ্ণক থলে পৰীক্ষকে

একেটা শ্ৰেণীতে বাখি ।

পৰীক্ষকৰ কাৰ্য্য অন্ত্য বুলি

উঠিল পূৰ্ণৰ খং ;

সেই দিনাৰ পৰা অস্ত পৰিল

স্কুলৰ লগত সং ।

ছমাহৰ মূৰত বাপেক মৰিল,

মাউৰ বেমাৰত পৰি ;

ঘবৰ গৰাকী হৈ পূৰ্ণই

মাটিত নথলে ভৰি ।

মদ-মাংসৰ বজাৰ চলিল,

পৈতৃক চ'ৰা ঘৰত ;

চুবুৰীয়াৰ কাণ তাল লাগিল,

“হাৰ্মোনিয়ামৰ” বোলত ।

বাইজীহঁতৰ আমদানি হ'ল,

ভাটা মলুকৰ পৰা ;

নাচ-গানৰ ভাব-ভঙ্গীৰে

পূৰ্ণৰ হিঙ্গা ভৰা ।

পৈতৃক অৰ্থ অস্ত কৰিলে,

নানা অত্যাচাৰ কৰি ;

শেহত পূর্ণব অৱস্থা দেখিলে,

আটায়ে বোলে হৰি।

সম্পদৰ বন্ধু যিমান আছিল,

সকলো আঁতৰি গল;

খোৱাৰ দুখত, মনৰ শোকত,

মাকৰো মৃত্যু হ'ল।

উপায় নাপাই মহাবিদ্যাটি

কিঞ্চিৎ আশ্বস্তকই;

কিছুমান দিন তৰিলে পূৰ্ণ,

নিশাচৰটি হ'ই।

তাতো কিন্তু ভাগ্যৰ দোষত,

ঘটিল বিপদ বৰ;

এমাহ পিচত বগা ঘৰত

হলগৈ পূৰ্ণৰ ঘৰ।

অমৃতাপৰ বহিত এতিয়া

চেঁচা পোৱা হই;

তাতে এদিন মৰিল পূৰ্ণ,

আপোনৰাতী হ'ল।

জুৰিতে শাসনৰ অভাব হলে

কেনে পাৰণাম হয়;

পটন্তৰটো জলি থাকিল,

ভবিষ্যতলৈ।

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(১)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
(আমাৰ) বোপাককাইত আছিল হোজা,
কুসংস্কাৰৰ বান্ধি বোজা
আছিল সকলো বহু পণ্ড,
বৰ্কাৰ, অসভ্য ।
মাথোন আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(২)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
(আমাৰ) সুবণ-চাকন, পিঙ্কন-উবণ,
গমন-ভোজন, ধবণ-কবণ,
লিখা-পঢ়া, কন্দা-হঁহা,
সকলোটি নব্য ।
কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৩)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
(আমি) “এটিকেট” শিকিছো ইংৰাজী পঢ়ি,

“পেণ্টত ধৰিছো চুৰিয়া এৰি,
 পাণ্ডুৰি পেলাই পিন্ধিছো ‘হেট’,
 ‘কলাৰ’ লগাই, তুলিছো ফেট,
 ডাঢ়ি-গোঁফ খুৰাই, ‘পাউডাৰ’ লগাই,
 ভাবিছো নিজক ভব্য ।

সেইহে আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৪)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

কোমল চাউল, চিৰা পিঠা,
 আমাৰ মুখত লাগে তিতা ;
 “ফাউল” “বীফ কুকুৰা-কণী,
 মদৰ বটল বিলাতী পানী,
 নহলে এতিয়া নহয় আমাৰ
 পূৰ্ণ খাদ্য-দ্ৰব্য ।

কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৫)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

আমি ‘লভ’ কৰো বিলাতী মতে,
 গা ঘেলাওঁ পত্নীৰে সতে ;
 (নিজৰ নহলে) পৰৰ স্ত্ৰীৰে বন্ধুতা কৰি,
 বাটত ফুৰোঁ হাতত ধৰি ;
 (কিয়নো) ভালৰ মানত সকলো ভাল
 যেনে হুঙ্ক গব্য ।

তাতে আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৬)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(আমি) পাহৰি আহিছোঁ ঘৰুৱা মাত

নাথাক্ত চামুচ নহলে ভাত,

এৰিছোঁ সকলো আগবঢ়িনীয়া

চুখা-পেয়-চৰ্কী ।

কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৭)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

বাহিৰ আমাৰ সদাই নিকা,

ভিতৰৰ পায় কোনেনো টকা ?

নিজৰ মোমলৈ সততে অন্ধ,

পৰদোষ কৰোঁ দেখিলে শুদ্ধ,

নিজৰ স্বার্থত হোৱা বিহত

ভাব অকল্প্য ।

কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৮)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

মি নচলে আমাৰ পথত,

অজ্ঞান, অসভ্য বৰ্গৰ সিহঁত,

দেখিলে নাসিকা কুণ্ঠিত কৰি,

ভাবো গলিত ক্ৰব্য ।

কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(৯)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
 (আমি) জাতীয় ভাষাৰ সাহিত্য-চৰ্চা,
 এৰিলেঁ জাতিৰ দেশৰ অৰ্চা ;
 মামবে ধৰা   ৰীতি এৰি
 কৰিম সকলো নব্য ।
 কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(১০)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
 নালাগে আমাৰ লেভেৰা দেশ,
 লেভেৰা মাহুহ জলধা বেষ ;
 পুৰণি বুৰঞ্জী কৰিম স্বংস,
 বঢ়াম নতুন হুসভা বংশ ;
 কৰিম লুপ্ত   পুৰণি কীৰ্ত্তি,
 বৰ্ষবোচিত সৰ্ব্ব ।
 কিয়নো আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।

(১১)

আমি হিন্দুস্থানৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ সভ্য ।
 লৈছোঁ আমি নতুন দীক্ষা,
 পাইছোঁ নিতে নতুন শিক্ষা,
 আমাতে পাতনি উন্নত জাতি,
 বান্ধিম ভাবেই জাতীয় ভেঁটি,

আটান আতিব   ডাটী দিব বেলি
 গরু হব ঘরু ।
 ভোটা তবা-দবে   জিলিকি পৰিম,
 মাজতে আমি হিন্দুমানব প্রথম জেণীব সভা ।

বিহব সম্ভাষণ ।

চতুৰ শেহত   বঙালি বিহ
 চাপিল হাঁহি নাচি ;
 লবা-বুঢ়া   ডেকা চাপিল
 কাহি-হাঁহি-হাচি ।
 নতুন সাজব   'বাহাবত' হ'ল
 জলক-তবক চকু ;
 বিহব বসত   গুফলি উঠিল
 আবেগ-ভবোরা বুকু ।
 মাকৰ ঘৰলৈ   জিয়াবী আহিল
 শহুৰৰ ঘৰলৈ জোঁবাই ;
 গুলগ ললে,   পেট ভৰালে,
 লাল্লহ-পিঠা চোবাই ।
 কোনোৱে কাকো   ললে কোলা ও,
 কোনোৱে খালে চুমা ;

কোনোরে গালভ   বুলালে হাত

প্রেমব বসত পমা ।

কাবোবা প্রথম   দেখা দেখিতেই

ব'লে চকুৰ পানী ;

কাবোবা মুখ   পৰিল বড়া

গাটো উঠিল ঘামি ।

ন বোরাবীয়ে   বিহু খাবলৈ

মিতিৰ আছিছে শুনি ;

ভিতৰৰ পৰা   চিনি ললে,

বাৰৰ জলঙাই জুমি ।

ইজন-সিজনৰ   খায়ন-রায়ন

দিয়ন-খোবন হ'ল ;

গা উঠাই   গীত গাই

পাক দিবলৈ গ'ল ।

“দহ-শচি”   “চাক-পাজা”

চিঞৰত গগন ফাটিল ;

ঢোল-টকা   পেপা কালিবে

নতুন বছৰ আহিল ।

নতুন প্রেমিকে   লেখিলে চিঠি

সোণালি চিয়াহী লই ;

প্রেমৰ উপহাৰ   কিমান চলিল

কোনে অঁতাব ক'ই ?

বিহব বতাহত   আমাৰ গাতো

লাগিছিল নতুন ঢ'উ ;

পাইছিলো খেল   কথা-বার্তা
 সকলোবোৰতে মউ ।
 এঘন শিক্ষিত   ডেকা বন্ধুৰে
 মাতিছিল খুঁৱাম বুলি ;
 আবেলি পৰত   অকলে অকলে
 গলোঁ তামৈকে বুলি ।
 প্ৰথমে গ'ল   হাঙ-জোঁকৰা
 অভাৱনাৰ পাল ;
 তাৰ পিচতহে   ধৰিলোঁ গম
 কথাটো নহ'ল ভাল ।
 কিয়নো ঝাবলৈ   ভিতৰ সোমাই
 কাণু দেখিলোঁ মহং ,
 আছে খাদ্য   নিশ্চিন্তে শুই
 কঁপাই টেবিল ভৰত ।
 খৰিকাত দিয়া   কুকুৰা মঙ্গল
 থৈছিল ঠালত সজাই ,
 আছিল ফটিকা   বটল চেৰেক
 ভৰ্ত্তলৈ বাট চাই ।
 আক কত   বিলাতী আহাব
 গুণনা নজনা নাম
 চামুচ কাটাও   দেখিলোঁ ভাত
 যদিও নাজানো কাম ।
 হুঁদিলোঁ বন্ধু—   “টকি কাণু !
 ইনো বিহ কেনে ?

ଉଦ୍ଧବ ପାଲୋ— “ମତ୍ୟ-ସମାଜତ

ହୋବା ଉଚିତ ଯେନେ ।

କିୟନୋ ଯଦି ଭଞ୍ଜଲୋକେ

ସାନ୍ନିହ-ପିଠା ଖାୟ

ପାଚ ଦିନା ସେ ଡାକ୍ତର ‘ଭିଜିଟ’

ମିଛାମିଛିକେ ସାୟ ।

ଆଳୁ-କଚୁ “ବାଇ ଜ’ତ”

“ଓରାଇଲ୍ସ ବୀଟର” ଖାନ୍ଦ୍ୟ ;

ଜାମୋଲ ଖୋରା କୁଙ୍କଚ ବୀତି

ଆଟାହିବୋବରେ ଆନ୍ଦ୍ୟ ।

ସି ଉବୁଞ୍ଜେ ଏନେ ଦିନତ

ଯଦୟାଂସର ମୋଲ

ମାଲୁହର ଶାବୀତ ନହୟ ଗନ୍ଧ୍ୟ

ସିୟେଇ “ଗ୍ରେଟେଷ୍ଟ କୁଲ ।”

କଥାଟୋ ଗୁନି ଡ୍ରମି ଛୁଇ

କର୍ମତ ଦିଲେଁ ହାତ ;

ବିଦାୟ ଲେଲୋ ବନ୍ଧୁର ପରା

ନଲଗୋବାଟିକେ ମାତ ।

କବିଲେଁ ଠିକ— ନହୟ କୋନୋ

ବନ୍ଧୁର ସବଲେଁ ଯୋରା,

ଆଛା ସଦିହେ କୋନୋବା ବ଼ି

ଇସାତେ ତୁଟି ହୋରାଁ ।

চাহ বহস্যম্ ।

(আদর্শেনামিতাকবছন্দসা লিখিতং মহাকাব্যম্ ।)

প্রথমঃ সর্গঃ ।

বসিক বড়াই কাই ফেছজালি শুনি
চমকি ছচকু মেলি, খেপিয়াই চাই,
নাপাই পাটীত গম উষা গাভৰু,
কোনোবাই নিলে বুলি, যেতিয়া লঠন
লঠ বিচাৰি ওলায় ; তেতিয়া মন্তৰ
যত কলা-অৱতাৰ, এৰি স্নকোমল
পাটী লয় যাৰ নাম ; আক'উ ঘৰ্ম্মাক্ত
দেহে ক'লা-মলা হ'ই কেহেৰাজ বটা
যথা আহি 'অফিচাৰ' ঢোকে ঢোকে
ধৰে যাকে পিঠা-সম্বন্ধিতে, দিনটোৰ দুখ
লাজ কান্দি কৰি থই ; বুকোদৰ বীৰে
যথা পিঠা-অন্ন-ক্ষীৰ, নকৰি কেৰেপ
বকাস্বৰ নৃপতিৰ বাঘ-ঢকালই ;—
সেই চাহ স্নধা-সম পাৰ্থিব জ্বাৰ
খুজিছো কাহিনী গাব তাল-লয় সতে,
ৰূপা কৰি আহাঁ বগী গাঘননী আই,
লই সেই বোণশনি কোটিকলীয়া,
পাভতি-চান্দৰ পৰা ভোজন-অন্তত ।

যদিহে ছিগিছে তাঁৰ জোৰাবাঁ আপুনি
 বিহাৰ আগৰ পৰা দহি ছিঙি লই ;
 শুচাম আলাকু মই “পীয়েব্ চপেৰে ।”
 শিকাবা মাথোন মোক স্বৰভ-স্বৰভ
 কিদৰে বৰ্ণাব লাগে চাহৰ কাহিনী ।
 কিন্তু এটি কথা দেবি, নবুজিলে যেন
 নকৰা গুণত সাত পুৰুষ নিস্তাৰ,
 যি দৰে জাপৰী বায়ে কবিলে সিন্ধিন'
 দেখুৱাই মুদ্রা যত নীৰ বমণীৰ ।
 যদিহে কঁকাল পৰি হইছা আশ্বৰ
 কালিদাস বেদ ব্যাস, বান্ধোকি হোমাৰ,—
 চাৰি বাহকৰ কবি স্বল্প-আবোহণ
 হৰিবোল চিঞৰেৰে চলিব। বেগাই,
 বিষ্ণুপ্ৰাপ্ত দেহা যথা নিমতলালই ।
 বীণপনি দিবা লক্ষ্মীৰামৰ পিঠিত
 বজ্জক-বাসভ-পৃষ্ঠে লুপ্ত বস্তু যথা ।
 শুকাল যদিহে বস ভাটী বয়সত,
 আনিবা লগত যত বসৰ ঘোলনি ;—
 গেঙ্কেলী, ফেদেলী, শচী, মেনকা, উৰ্দ্ধশী,
 কুঁজীবাই, শূৰ্পনখা, হিড়িম্বা, বামিকা,
 খটাস্বৰ, বঘাস্বৰ, ঘটোৎকচ, হম্বু,
 পেৰেলা, ফেদেলা, কাম্বু, অষ্টাবক্র বীৰ ;
 দেখিলেই বহু যাতে বস লালী গুৰ,
 লালটি প্ৰবাহ যথা ‘বসগোল্লা’ দেখি ।

শবদৰ ভিমবোৰ উমাই উমাই;
 লাগিব জগাৰ আৰু অৰ্থৰ পোৱালি,
 জোলোঙাত ভৰি থই, তুলিব ভোলাই
 যাক ভাঙৰ বাগিত ; খাম আমি 'ব'ষ্ট'
 কৰি বসৰ লগত । এতেকে হুয়োকে।
 লবা যেনেতেনেকই । দহোকুৰি, বধে
 ছোৱে, নাপাহৰা যেন কুন্তোদৰ হস্তী
 বক্স গণেশ বাপুক । ছোকাৰি দৌঘল
 পেট, উঠি ইন্দুবত, কাণত কলম
 লই কাকতী বেশেৰে, তৰগীৰ দল
 যথা আহে যেন লৰি । ভয় নাই বাহনৰ
 বাবে ; থৈছোঁ মেৰুৱী বান্ধি শিকলী
 লগাই । তেৱেঁ মোৰ বুদ্ধিৰ ভাবনা ;—
 সুনো আছে লম্বোদৰ বুদ্ধিৰেই ভৰি,
 কঠাল কুঁৱৰী যথা কোমল কোঁহেৰে ;
 অথবা ঘিকুপ, কলা বেমাৰীৰ পেট
 জৰ খাপৰিবে । দিঘে যদি লেখি এই
 কাব্য মহন্তম, সমূল কদলী তক
 পাব পুৰস্কাৰ । আৰ্হা দেবি, এতেকতে,
 সকলোটি লই, ধৰ'। গীত ঐক্যতানে,
 মধুৰ স্বৰেৰে, যথা সাক্ষ্য-সকৌৰ্ত্তন
 গোমাযু কুলব ।

কৈলাশ-শিখৰ-শৃঙ্গে

দেৱ পশুপতি উপবেশি ব্যাঘ্ৰ চৰ্ম্মে,

সুদি ত্ৰিনয়ন, কৰিছিলে ঘোঁটা-পান
 কলহে কলহে; কুন্তকৰ্ণ বোৰে যথা
 মজ্জ কুন্ত তুলি, ভোজন গৃহত পলি
 টোপনি অস্তত । নীৰবি জীমূত মজ্জ
 এনে সময়ত, কৰি হান্সাবৰ ঘনে
 পশিল বৃষভ সেই মহা বগাজ্ঞে,
 খেদা খাই পাৰিষদ গোবন্ধ নন্দীৰ ;
 তাহানি কৃষ্ণাই যথা দ্বাবকা দ্বীপত
 জ্বাসন্ধ নৃপতিৰ বিষম খেদাত ।
 ভৰিৰ বতাহ লাগি পৰিল বাগৰি,
 সিদ্ধিদাতা জনকৰ সিদ্ধিৰ টেকেলি ;
 পৰে যথা ঠাৰি ছিগি কুয়াণ্ড চালৰ ।
 একেবাহে ললে গতি অলপো নৰই,
 দক্ষিণা গোন্ধত যথা ভূদেৱৰ দল ।
 সদিয়াৰ উত্তৰৰ চিংফো গিৰিত
 চহোৱা ক্ষেত্ৰত পৰি ব'ল ঠেকা খাই,
 ষ্টেচনত বেঙ্গগাৰী যথা । হ'ল জন্ম
 পাদপৰ মুঠিত লুকুৱা পাৰিভাত
 তক যথা সিদ্ধ মন্থনত । পালে জন্মি
 চাহ নাম চহোৱা ক্ষেত্ৰত ; বল তাতে
 বহু দিন, নাজানিলে কেৱেঁ ; মাতৃ-গৰ্ভ
 স্থিত যথা জ্বৰজ্জ সন্তান ।

ইতি চাহবহন্তে মহাকাব্যে প্ৰথমঃ সৰ্গঃ ।

দ্বিতীয়ঃ সৰ্গঃ ।

উঠিল গগনমার্গে পূৰ্বাতে এদিন,
শতেক যোজন ব্যাপি ঢেঁকী ভয়ঙ্কৰ,
তুচ্ছ কৰি ধূমকেতু হেলি-আবিষ্কৃত ।
দেখা গ'ল প্ৰাণী এক ওপৰত তাৰ,—
জক্ জক্ কাষিহাৰ. গেকৰা বসন,
“কপালে চন্দন, গলে কুদ্ৰাক্ষৰ মালা,”
কাণ ছিগা বেহেলা হাতত ; ভণ্ম সনা
দেহা যথা টোকাৰি বায়ন, অৰ্থ হেতু
ভিক্ষা বৰা বাবাজী নামেৰে । মহানন্দে
ধাবিলে ঢেঁকীধে, ঢেঙ্কু ঢেঙ্কু স্বৰে
পিঠিত প্ৰভুক লই পশ্চিমৰ ফালে ;
যথা জাঁজি লুইতত কাক পৃষ্ঠে লই ;
কিছা যথা, বটুৱা টকচ ঘোৰা ধায়
হাট মুখে, পৃষ্ঠে লঠ মহাজন দ্ৰব্য
সমন্বিতে, তুলি ঘনে ফোঁপনি বকাৰ ।
উত্তৰিল বিলাতৰ লগু-নগৰত,
ঠিক দুপৰত হই তৃষ্ণাত কান্তৰ ;
পিৰালি চুকত যথা সিদ্ধিৰাম বীৰ
হওঁতে সকলো প্ৰাণী শয্যা-সহবাসী ।
সচকিত নবনাৰী বিলাত-নিবাসী,

দেখি ঢেঁকী মহাপ্রাণী ; ছাত্ৰগণ যথা
 কম্পিত সভয়ে দেখি গুৰু সমুখত,
 থাকোঁতে ধপাত খাই মহা আয়মেৰে ।
 পলায় বমণীকুল ঢেঁকীৰ শব্দত,
 পলায় গৃহিণী যথা খোঁদলে গৃহস্থে
 জ্বলদ গৰ্জ্জনে গৰ্জ্জি ঢেঁকী—ঠোৰা লই ।

হে পাঠক চিনিচানে কোন এই জন ?
 কিয়বা ইহেন বেশে ফুৰে দেশে দেশে ?
 নিচিনা যদিপি, চিনি লোৱা ভালকই,—
 এৱেঁই নাৰদ মুনি, কন্দলৰ গুৰি,
 “গ্রামস্য মণ্ডলো” যথা, বানচ বিহীন
 ‘হৰকৰা’ জগতৰ, অহিকেনভোজী
 “তস্ত মন্ত্ৰী গাওঁবুঢ়া” সদৃশ । ধন লই
 ধান বানি ফুৰোঁতে থেহত, পাই লগ
 ভকতৰ কানীয়া সত্ৰত ললে বন্ধে,
 প্ৰভুৰ প্ৰসাদ—টিকিৰা শৰ্কৰা পিঠা
 অতি বিতোপন ; শেহত এবাটি পানী
 আহা কি মধুৰ, গয়াৰ মচলা দিয়া
 তাত্ৰকুট যথা । পাৰিচয় পালে শেষে
 চাহ নাম তাৰ, সদিয়াৰ শিতানত
 আছে ক্ষেত্ৰ ভৰি, আনি তাৰে পত্ৰ হৰি,
 কৰিছে প্ৰস্তুত এই দিবা “সৰবত্” ;
 পালেও বুকত গোৰ নেৰে যাক লোকে ।
 ভাবিলে নাৰদে শুনি অতি সুসংবাদ,—

চাহৰ নিমিত্তে নিশ্চয় ঘটিব বণ,
অধিনীৰ বাবে যথা দ্বাপৰ যুগত,
কিছা যথা পথ্যবত সীমাৰ কাৰণে
তুই সীতা-বল্লভব । পেয়ে হলে চাই
তেওঁ নিলগৰ পৰা, পাব স্থখ ; পায়
যথা নবীন যুবকে নব-বধুমুখ-
বস্ত্ৰ কৰি উন্মোচন । দিবলই
তাকে ভাবি চাহৰ বাতৰি, প্ৰবেশিছে
বিলাতত ফেলাই-হেঁপাই ; অসমীয়া
বাস্তাবহ পশে যথা আহি, অযথা
কালত লই ভেঁকুৰা বাতৰি ।

ইতি চাহৰহস্তা মহাকাব্যে দ্বিতীয়ঃ সৰ্গঃ ।

— —

তৃতীয়ঃ সৰ্গঃ ।

প্ৰবেশি ন-বন এক কফি দোকানত,
দেখিলে বহুত নব কফি পান কৰা,
বচন চৰ্চণ কৰি আদি অশ্ব শীন ;
যথা আমোলালোগল মধ্যাহ্ন সময়ে

বৃন্তাকাৰে বহি লই বান্ধি ওষ্ঠাধৰ,
 গোৰোৱা তামোল চুণ সুপক পানেৰে
 পিকেৰে বান্ধলী কবি ঘৰৰ পিৰালি ।
 গাঁঠিৰ পইচা ভাঙি কফি কিনি লই,
 ঢোকা মাৰি অস্ত্ৰ কৰি শুচালে পিয়াহ ;
 ভাতৰ পোতনি যথা পেটুলী বুঢ়ীয়ে,
 কিছা যথা অগন্ত্যই সমুদ্ৰৰ জল ।
 মনটো স্থিৰ কৰি, কনে ধীৰে ধীৰে,
 গম্ভীৰ মূৰেৰে অতি, সম্ভাৰি সমস্ত
 জন, স্তব্ধ কৰি ভগা ঢোল, স্তব্ধ কৰি
 যত পায়ক বাসভদল ,—“হেৰ হেৰ
 বিলাত নিবাসী, অমৃত থাকোঁতে কিয়
 মৰ কফি খাই ; বুঢ়া বুঢ়া অসমীয়া
 ভকত সকলে পাই যথা আশাখুণ্ডা
 চাউলৰ গুৰি, বিবিধ সামগ্ৰী এৰি,
 দেমাগীৰ দিনা ? সকলো উজ্জাই ব’ল
 পৰি সাগৰত, বাৰিগা কাৱই যথা
 বাঢ়নী পানীত ; সন্ধিয়াৰ শিতানত
 পাবি মহাজুম, সমস্ত শৰীৰ তাৰ
 বসেৰেই পূৰ ; ঠিক ঘেন বহুঘৰা
 কেতেকী-কঠাল । এবাৰ মোৱাদ পালে
 নোৱাৰ ভুলিব, নোৱাৰে ভুলিব যথা
 হালোৱা ককায়ে, দুপৰীয়া পোৱা মাছ
 পইতা ভাতেৰে ।”

নাৰদৰ টোপ দেখি

খুটিলেহি টপাটপ বিলাতী চেঙেলী,
ভেঙে দি উঠিল যথা কুপৰ মণ্ডুক ।
সমস্বৰে মুহূৰ্ত্তে জম্বুক-নাদেৰে
কবিলে প্রতিজ্ঞা সবে গগন কঁপাই ;—
“নিশ্চয় নিশ্চয় আমি যাম কালিলই
কৰিম উদ্ধাৰ চাহ ; হেলেন উদ্ধাৰ
যথা কৰি দিগিজয় । সোমাব শত্ৰুৰ
দল পৰ্বতে পাহাৰে, শুনি সিংহনাদ
সপ্তদশ তুৰঙ্গব, বজ্জীয় লক্ষণ
যথা কচু-কাননত । অথবা যিকুপ,
ভয়ান্ত হোচেন পূৰ্বে পাই এৰা খাল,
ভিন্ন কৰি উৰ্ণনাভ-জাল ।”

শুনি বন্ধে

মুনি-ধূৰ্ত্ত মৃগ-ধূৰ্ত্ত যথা, ওলোটাই
দিলে মুখ বাহক ঢেঁকীৰ, লক্ষ্য কৰি
ত্ৰিশ-আলয় ; যি ঢেঁকীৰ অভাৱত
ধান জুৰি থাই, শচী আই আছে বই,
অমৰাপুৰীত ।

ইতি চান্দ্রহস্যে মহাকাব্যে তৃতীয়ঃ সর্গঃ ।

চতুৰ্থঃ সৰ্গঃ ।

মেটেই-মেটেই-ডেই, ভেঁ-পোঁ-ভেঁ-পোঁ-পোঁ-পোঁ,
 ঢোল-শিঙা, পেঁপা-কালি বাজিল সঘনে,
 উনবিংশ শতিকাৰ ছাবিচ অক্ষত,
 কঁপাই কুণ্ডিল-মুখ ভৈৰব গৰ্জনে ;
 বাৰিষা কালত জলে ভেক-ৰব যথা ;
 তুচ্ছ কৰি হোকা-গদ্য আফিং-ভোজীৰ,
 পশিল কাণত আহি, পশে উৰুণি
 যথা ফুটা চাল ভেদি । শুনা গল,—চি, এ,
 ক্ৰচে কৰিলে উদ্ধাৰ চাহ গছ, পাব
 হই সপত সাগৰ, জ্ঞানকী উদ্ধাৰ
 যথা । সিদিনাবে পৰা বাহু হ'ল কীৰ্ত্তি
 তাৰ বিদ্যৰ বুকত, মৎস্যগন্ধা-বস্ত্ৰে
 যথা মৎস্যৰ স্তব্ধ । বুঢ়া বুঢ়ী, ডেকা-
 ডেকী, বালক-বালিকা, মুগ্ধ হল প্ৰেমে
 তাৰ ; মুগ্ধ যথা মূৰ্খ যুবা, ডেৰগঞা
 নাচনীৰ দেখি লয়লাস ; কিম্বা যথা
 বাজহংস বাৰিষা কালত, চোতালত
 শৰীৰুপ দেখি ; অথবা যিকুপ হাঁহ,
 কৰি-শিবোমণি, বহল জঘন দেখি
 নাটিকা বামাৰ । স্পৰ্শিত দ্ৰব্য অতি
 পুণ্য তন্ত পৰশত “ব্ৰেকা”-সনা

ফটা জোতা যথা । সমস্ত জগৎ আজি
হ'ল বশীভূত, চাহৰ মহিমা দেখি,
বশ যথা নব যুবা নব গৃহিণীৰ,
টেলেকা নয়ন দেখি ক্ৰকুটি-ভয়ত ।
অস্ত হল মহাকাব্য চাহৰ কাহিনী ;
নাই আক উপদেশ কাৰো প্ৰয়োজন ।
বহা বাণি, সাজু হই সহচৰ-সতে,
পাৰিষদ-সহ এলজাবেথ যিমতে ,
কৰা সেৱা ভাগে ভাগে স্বৰ্গীয় স্বৰাৰ,
শৰাদৰ অস্ত হলে কল-মাত যথা ।
তাৰ পিচে, তামোল-ধপাত থাই, মৃগ
শুদ্ধ কৰি, গলোৱা সত্ত্বৰে, একে চাবে
এই মোৰ ভবনৰ পৰা । হেতু তাৰ
সোদা যদি আছে বহুতৰ ;—প্ৰথমতে
“ভুক্তবিদ্যা-মহাৰ্ণবে” পাঠ, “যাত্ৰঘৰ”
পেলাব ভৰাই, পৰি নি তোমাৰ যত
সহচৰ দল ; যিকুপ ভৰাই থয়
গুপ্ত প্ৰণয়ীক চন্দুকত প্ৰেমিকা
সতীয়ে নেতিয়া প্ৰবাসী পতি হয়
উপগত । নহয় অকল সেয়ে । মাৰে
যদি ইন্দুবক প্ৰেগৰ ডাক্তৰে, বৰ
পেট দাঙিব নোৱাৰি, মিলিব দুৰ্দ্ধশা
ঘোৰ গণেশ বাপৰ . নোৱাৰিম মনো
ৰেবি, বোকাচাত পৰ । নেদেখোঁ তোমাবো;

পুত্ৰ নিস্তাৰৰ বাট, প্ৰতিদ্বন্দ্বী ৰূপে
 আছে বহু সবস্বতী পুষ্ক-ৰমণী
 ৰূপে জম্বুদ্বীপ জুৰি, হয় যদি হাঁয়,
 ভাগে দোষে জয়দ্রথ দ্ৰৌপদীৰ দৰে,
 নোৱাৰিম ভীম হঠ উদ্ধাৰি আনিব ।
 এতেকে পলোৱাঁ তুমি সহ-সহচৰ,
 নতু ভাগ্য-বিপৰ্য্যয়, অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ-লাভ,
 প্ৰহাৰেণ ধনঞ্জয় যথা ।

গ'ল, গ'ল,
 পলাল সকলো । উচতাই জোল-টোপা
 খালোঁ বান্ধনীক । কৰাঁহে পাঠক পান
 চাহৰ মদিৰা ; গোৱাঁ গীত উচ্চ ৰৱে,
 জলদ গৰ্জ্জনে, তুচ্চ কৰি সিংহনাদ,
 বাৰণাদি কৰ্কৰুৰ ৰণ-প্ৰাক্ষণৰ ।
 আহাঁ চাহ, দিয়াঁ মোক মধুৰ চুহন ।
 ইতি চাহবহস্যে মহাকাব্যে চতুৰ্থঃ সৰ্গঃ ।

ডাকইনৰ “থিৰ’বিৰ” নেণ্ডৰ

ডাকইনে কয়,— “মানুহ জাতি
হলু ককাইৰ বংশ ;

উন্নতি হওতে ক্ৰমে ক্ৰমে
হেৰাল কিছুমান অংশ ।

দীঘল নোমবোৰ চুটি হ’ল
ক্ৰমোন্নতিৰ সোঁতত ;

নেণ্ডৰ ডালো থহি পৰিল
ডাল বগোৱাৰ চোটত ।

মানুহ নামেৰে নতুন এবিধ
জন্তু পৰিল হই ;

একে চোঁচাই পালেহি আগ
সকলো জন্তুতকই ।”

শেষ কৰিলে ইমান থিনিতে,
ডাকইনৰ তথ্য ;

ব’ল কিছুমান সেই কাৰণে,
ওপৰঞ্চি কথা ।

মানুহ সদাই নাথাকে মানুহ,
তাৰো উন্নতি হব ;

কণ্ড শুনা একে ধৰেৰে
কেনেকই কিহত ব’ব ।—

প্ৰথমতেই “টাই” “কলাৰ”,
 মণি-মামলীৰ ভৰত ;
 উথহি উথহি ভিঙিৰ সাঁচটো
 হেৰাব মূৰৰ তলত ।
 দিনে ৰাতিয়ে বিত চকুৰ
 আমান সহি থাকি ;
 ধৰ্মঘট কৰি নাক চকুৰে
 দিব এদিন ফাঁকি ।
 গ্ৰামোফোনৰ ব্যৱহাৰত
 ঢুকাব জিভা-ওঁঠ ;
 খুৰৰ চুমাত তত হেৰুৱাই
 পলাব ডাঢ়ি-গোঁফ ।
 চুলি কেইডাল ‘হেটৰ’ তলত ,
 ওঁতে সদাই ৰাখি ;
 হঠাৎ এদিন নোহোৱা হব
 তপা কাষেই সাক্ষী ।
 পৰৰ কথাটল কাণ নিদিয়াত
 মিলিব কাণৰ ক্ষয় ;
 চামুচ-কাটাৰ প্ৰভাৱত হব
 হাত ছুটাৰো লয় ।
 দোলা-ঘোৰা, ‘মটৰকাৰ’,
 চাইক্ল, বাগীৰ তাপত ;
 “অনভ্যাংসে হতা বিদ্যা”,
 লুকাব চৰণ লাজত ।

সৱশেষত কাৰো লগত
 নৰব কাৰো সঙ্গ ;
 মোটৰ ওপৰত, উন্নতি হই
 ব’ব একেটা অঙ্গ ।
 মামুহ গুচি ক্ৰমোন্নতিত
 কোমোৰা আকাৰ পাব ;
 কই থ’লোঁ, গুণ নহলেও
 ধৰমনো ক’লই যাব ?
 আপত্তি যদি আছে কাৰো
 একে আৰাৰেই কোৱাঁ ;
 ক্ৰমোন্নতিৰ নেণ্ডৰ theory
 নহলে দাঙি লোৱাঁ ।
 ললেই নামটো ফাটি ওলাব
 সহস্ৰমুখী হ’ই ;
 জল্জল্ কৰে ওলাম নতুন
 Evolutionist মই ।

আমার জাত ।

(১)

ভূমণ্ডলত   আমারটোরেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ;
সকলো জাতিয়েই বব পৰি,
আমি বাম স্বৰ্গলই লৰি,
নন্দন বনত   ইন্দ্রৰ লগত
পিন্ধিম পাৰিজাত ।
ভূমণ্ডলত   আমারটোরেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(২)

ভূমণ্ডলত   আমারটোরেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ।
চন্দুকত ভৰোৱা ধৰ্ম্ম আমার,
নাপায় কোনেও অংশ তাৰ,
তাৰে বলত   অকলই আমি
দেখিম স্বৰ্গৰ বাট ।
ভূমণ্ডলত   আমারটোরেই
আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(৩)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

আন ধৰ্ম্মৰ আছে যিমান,

অপবিত্ৰ মেলেছ, সিমান ;

সিহঁতে ছলে   অশুচি হয়,

আমাৰ বাট-ঘাট ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(৪)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

দোখোঁ আমি ঈশ্বৰ কেনে,

দৈৱকাৰ ঘৰত জ্বলিছিল যেনে,

একুৰি তেৰ   কোটি দেৱৰ

ছবি আমাৰ গাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(৫)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

তমোগুণেৰে ভৰোক অন্তৰ,

বাজত তথাপি ঢাকোন সম্বৰ ;

তাঁহে বলত   বশ্য কৰি

বাখিছে। ঈশ্বর গাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(5)

ভূমণ্ডলত   আগ্নেয়াগ্নি

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

যদিও আমাৰ বুদ্ধি বেঁকা

শাস্ত্ৰৰ অৰ্থত লগাওঁ টেকা ;

তথাপি অকল আচাৰৰ গুণত,

পাপৰ মুণ্ডপাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(9)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

তিনিও প্রসঙ্গত গাধোঁও ;

ধুতি কাপোৰ মাথোন চোওঁ ;

যনি যাথোন   যদিও সার ;

নাথাকে দোষ তাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত।

(৮)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত ।
 যদিও লুকাই সকলো খাওঁ,
 কিনা চুমাৰো জুতি চাওঁ ;
 দেখা দেখিকে   নাখাওঁ আমি
 গান্ধৰ লগত ভাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(৯)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত ;
 জোতাৰ ভৰিৰে ধালে পানী,
 খাব লাগিব শাস্তি-পানী ;
 লাগিব পাপ,   ভৰি দিলেও
 নিচিনা মাগুহৰ ছাত ।

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(১০)

ভূমণ্ডলত   আমাৰটোৱেই
 আটাইতকৈ উত্তম জাত ।
 যিহকে ইচ্ছা লুকাই লুকাই,
 কৰিলে দোষ একোৱেই নাই ;

নেদেখাকৈ ডাক-বঙলাতো

পাৰিব পাৰি পাত ।

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(১১)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(পূৰ্বে) গুণ কৰ্মত চাৰি জাতি,

এতিয়া বাঢ়িল পো-নাতি ;

উপজিলেই যাবে তাৰে

বন্ধা পৈতৃক জাত ।

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(১২)

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

জাতেই আমাৰ ধৰ্মৰ সাৰ ;

ছৰ'-সজৰো স্মৰৰ বিচাৰ,—

ৰাক্ষ দিলে যদিও খাওঁ,

ছলে নৰ্য জাত ।

ভূমণ্ডলত আমাৰটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(১৩)

ভূমণ্ডলত আমাবটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

মাগুহক গুনাই বুলিলে বাম,

কৰিব পাৰেঁ সকলো কাম ;

নামো যদিও পশুৰ শাৰীলৈ,

নালাগে চেকা গাত ।

ভূমণ্ডলত আমাবটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

(১৪)

ভূমণ্ডলত আমাবটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

ভিতৰত যদিও ঢকুৱাৰ বেৰ,

বাজত নেৰেঁ চুৰিগাৰ ফেৰ ;

এনেকৈয়ে চিবকাললই

ৰব আমাব জাত ।

ভূমণ্ডলত আমাবটোৱেই

আটাইতকৈ উত্তম জাত ।

শঙ্কৰৰ ধৰ্ম ।

“হালোবা শক্বে” ধৰম বিলালে,
জাত-কুল পিচত থই ;
বৌ-বৌ নৰকত পচিব লাগিছে,
মুকুখে তাকেই ল’ই ।
‘গায়ত্ৰী’ জপিবৰ নাই অধিকাৰ,
কিজানে ধৰ্ম্মৰ মোল ;
লোকৰ চুবকৈ হুকথা শিকালে,
তাতে বাবেপাচি ভুল ।
যিমান ধৰম আছে পৃথিবীত
নজনা কালৰে পৰা ;
তাৰ ভিতৰত শক্বে ধৰম
আটাইতকৈ তলত পৰা ।
প্ৰথমতে চোৱা,— শক্বে ধৰ্ম্মত
নাই বাসময়ী বাধা ;
প্ৰেমৰ বসেৰে হিয়া বুৰাবৰ
বাটতে বিষম বাধা ।
ভকতনীলীন ভকতিৰে সতে
মুকুতি নাপায় কেওঁ ;
ইয়াকো নজনা মুকুথ শক্বে
নহয়নে মেলেছ দেও ?
প্ৰতিমাৰ পূজা নামানে শক্বে,
নুবুজে পূজাৰ মোল ;

বাকী-সেৱন   নাই আয়োজন,
 মুঠেই নামৰ বোল ।
 নামতো নহয়   পাঠাৰ মঙ্গল
 সিজাই দকচি খাব ;
 পূজাৰী বাপুৱে   নাম গাই জানে।
 পূজাৰ দক্ষিণা পাব ?
 ইফালে শঙ্কৰ   যি ডালি ধৰম
 তিৰুতা-শূদ্ৰয়ো জানে,
 হৰি নাম ললে   বামুণতকৈও
 চণ্ডালক ডাঙ্গৰ মানে ।
 এনেপাট ধৰমক   যি বোলে ধৰম
 সিয়েই দিনতে কণা ;
 আনিয়ে লোকক   নজানাই ধৰম,
 কৰিছে শাস্তি মানা ।
 ব্ৰহ্মজ্ঞ (?) বামুণে   যদিও নিচিনে
 “ক”ৰ চুক কেইটামান ;
 তথাপি গায়ত্ৰী   বুজোঁ বুলিয়েই
 দিয়েনে লোকক জ্ঞান ?
 এতেকতে ভাই,   শঙ্কৰী ধৰম
 গতিয়াই উলিয়াই দিয়া ;
 সকলোৰে সাব   উদৰ পূৰণ
 ধৰম সাবটি লোৱা ।

(শ্ৰেষ্ঠ) হেৰা অসমীয়া তুমি ।

মানুহ-গৰু থকা ভৰি,
এই যে ৰাজ্য জগৎ জুৰি,
তাৰে মাজত আমাৰ মানুহ চিকুণ পিন্ধি উৰি ;
আহা, হাৰ ছাগেৰে তৈয়াৰ কৰা খুওৱা হাত ভৰি ।

এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব জগৎ ভ্ৰমি ;
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

কুবণ-চাকন, পিঙ্কন-উৰণ,
ক'ত এনে বিচাৰ চিকণ,
কাৰ এনে “প্ৰভু-ঈশ্বৰ” শিষ্যৰ লগত মৰে ?
তেওঁ এফেৰা মাথোন কৰ লৈয়েই স্বৰ্গত তুলি ধৰে ।
এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্বজগৎ ভ্ৰমি ;
সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

এনে স্তম্ভৰ কাৰ ভিতৰ,
বেলিয়ে পুৱা কৰে পোহৰ ;
কাৰ ঘৰৰ চকত “ইমান কেঁচু মটা ?
আহা, ক'ত ঘৰে ঘৰে পতা ?
এনে “...” জগৎ ভ্ৰমি ?
সকলে “...” ৰা অসমীয়া তুমি ।

কো... মহা পণ্ডিত,
ভাবোঁতে নিজা পৰৰ বিত ?
(গোৱাঁ) কোন এনে মহাপুৰুষ ইমান শক্তি গাত ?
তেওঁ ঘৈণীৰ পিঠিত চোৰাত মেলে খাবলৈ নাপাই ভাত ।

এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব জগৎ ভূমি ?

সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

লগুণ লৈয়েই ওজা বামুণ,

আন দেশত হবনো কোন ?

এনে জাতি এই দেশতে ব্ৰহ্মাই দিছে গঢ়ি ;

নিশ্চয় যাব য'তে উপজিছে সেই শ্বিনিতে মৰি ।

এনে মানুহ কোনে পাব বিশ্ব-জগৎ ভূমি,

সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ হেৰা অসমীয়া তুমি ।

দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা ।

(১)

ওঠব শ বজ্জিচ শকৰ কান্ধিৰ বিহুৰ দিনা,

নবগ্ৰহত বহিল সভা তিনিও ভুবন জিনা ।

উজ্জনি-নামনিৰ ফুকন চৌধাৰী,

গৌহাই বকরা, টিকনিধাৰী,

দাস, ঘোষ, গোঁসাই, মহন্ত, মিলিল এটা হই ;

লগ ললে ভট্টাচাৰ্য্যই মাজৰ পৰা গ'ই ।

(২)

বাইজসকল লাগিছে লগ দেশৰ বিলাই দেখি,

কৰিব হেনো প্ৰতীকাৰ তাৰ এটা এটাকৈ লেখি ।

সভা বহোঁতে সক্ষ্যা হ'ল,
 এঘণ্টা সময় আঁতৰি গ'ল;
 ইয়াৰ ভিতৰত বহুত বকমৰ বহুতো কথা হ'ল;
 ঘাইকৈ তেওঁ এশ চিলিম মলা ধপাত গ'ল।

(৩)

সভা আৰম্ভ তাৰ পাচত; সভাপতি বহিল;
 লগে লগে পৰ্বত কঁপাই হাতৰ ঘঁহনি উঠিল।
 প্ৰস্তাব কাৰক পথালি গুচি,
 থিয় হৈ ব'ল কুঁচি-মুচি;
 অলপ পাচত গহীন মাতেৰে ধৰিলে প্ৰস্তাব দাঙি;
 শ্ৰোতাসকলৰ জনচেৰেকে বান্ধিলে তাৰেই সাঙী।

(৪)

প্ৰথমতেই ভট্টাচাৰ্য্যই লগালে ডাঙৰ মাত;—
 “সঁচা কথা, সকলো পিনেই আমাৰ অধঃপাত।
 বাহিৰ বগা নীতি গুচাই,
 সত্য বিচাৰি লোৱা গোটাই,
 তেতিয়া আমি সকলো মিল একে উদ্দেশ্য লই;
 সাধিব পাৰিম দেশৰ উন্নতি কুচ্ছুত কপট থ'ই।

(৫)

“তেতিয়া আমাৰ শিক্ষা দীক্ষা সকলো বিস্তাৰ হ'ব;
 আমাৰো এটা জাতি বুলি শত্ৰু হলেও কব।

গাইগোটা থাকিলে হ'ই,
উন্নতি কেৱেঁ নাপায় গই,
এতেকে আই সকলো মিলি সমাজ গঠন কৰেঁ ;
তাৰ পাচত কৃষি বাণিজ্য, ব্যৱসায়ত ধৰেঁ ।

(৬)

“সমাজক আমি ভাঙি-ছিঙি পিঠাগুৰি কৰি,
জাতীয় ধ্বংসা সাজিব নোৱাৰি আছোঁ তলতে পৰি ;
যেতিয়া আমাৰ পাৰ্থক্য ঘিমান,
জাতীয় সিদ্ধান্ত হ'ব নিৰ্ৰূপ,
তেতিয়া নিশ্চয় উন্নতি সাধি বাহিম দেশৰ নাম ;—
মোৰ মনেৰে এয়ে আমাৰ প্ৰথম কৰ্ত্তব্য কাম ।”

(৭)

শুনি উঠিল গোঁসাই-ঈশ্বৰ কাহ কেইটামান মাৰি,
তাৰ পাচত কবলৈ ধৰিলে ডাঙৰলৈ আটাহ পাৰি ;—
“ভট্টাচাৰ্য্যৰ শুনিলে বুদ্ধি,
আমাৰ সকলো হব উদীৰ্ঘ ;
গোটেই দেশখন তেতিয়াহে বশতললৈ যাব ;
সি পুৰীতো যমৰ ৰাজ্যত নানান নিকাৰ খাব ।

(৮)

“ ‘আমাৰ’ মতে মাহুহবিলাকে ধৃতি-বিধৃতি এৰি,
উন্নতি-বাটত দিনে দিনে গৈছে পিচলৈ পৰি ।
শূদ্ৰৰে বামূণক নকৰে মান,
গোঁসাইৰ কথাতো নিদিয়ে কাণ,

আমাৰ আগতে জোতা পিন্ধি গমহ গমহ যায় ;
শুকৰ আগতো আসন বিচাৰে এনে অধৰম নাই ।

(২)

এতিয়াৰ পৰা নিয়ম হোক,—এনে অনাচাৰ ধৰি ;
সমাজৰ পৰা বাজ কৰিব ৰাইজে বিচাৰ কৰি ।
সৰহ সৰহকৈ লব দায়,
সত্ৰবিলাকত দিব ভগাই ;
তাৰে আমি যাত্ৰা কৰিম বঙলা নাটক লেখি ;
দেশৰ উন্নতি ভাষাৰ উন্নতি অবাক হ'ব দেখি ।”

(১০)

পিতাপুত্ৰী সকলে বোলে,—“জাত পিচলৈ ধোৱা ;
প্ৰথমতেই কাড়ী চমুৱাৰ ভাগবোৰ মিলাই লোৱা ।
সাত পুৰুষত পিতাপ নাই,
—এনেবোৰেও শিক্ষা পাই,
মূৰ জোকাৰি আমাৰ আগতে মান ভাগটো খায় ;
সিহঁতৰ শিক্ষা বন্ধ কৰাই উন্নতিৰ উপায় ঘাই ।”

(১১)

দাস-ঘোষে কৰিলে ভেটিয়া ঘোৰ প্ৰতিবাদ তাৰ,—
“শ্ৰায় বিচাৰত সকলো মানুহৰ সমান অধিকাৰ ।
ডাঙ্গৰৰ ঘৰত, ডাঙ্গৰ বংশত,
জন্মিও হয় নীচ কাষত,
সকল ঘৰত জন্মিও মানুহ পাবে ডাঙ্গৰ হ'ব ;
শাস্ত্ৰ-ভাগৱত সকলোৱেই একে কথাকেই ক'ব ।

(১২)

“সক-বৰ সকলোৱে সমানে শিক্ষা পালে,
দেশৰ অৱস্থা উন্নত হয় জ্ঞানী সকলে বোলে ।
আপোনপেটীয়া মহিমত,—
পশু-প্ৰকৃতিৰ মুখ সিহঁত ;
সিহঁতেই আমাৰ দেশৰ শত্ৰু,—কুলৰ মাজৰ পোক ;
ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত সেই বিলাকৰ ভেটি উছন হোক ।”

(১৩)

ভট্টাচাৰ্য্যই শুনি বোলে,—“ধ্ৰুৱ সত্য কথা ;
ঠিক গাইছা দাস-ঘোষ মোৰ প্ৰাণৰ গাঁথা ।
আহাঁ আমি গিলি-জুলি,
শিক্ষাৰ অৰ্থে হিয়া খুলি,
উঠি-পাৰি লাগি যাত্ৰা, স্বাৰ্থৰ ভেঁটা ভাঙি ;
মিছা জাত-কুল নষ্ট যাওক, শিক্ষাই ধৰোক দাঙি ।

(১৪)

“এক জাতি, এক ধৰ্ম, এক উৎসাহ লয়,
এক উদ্দেশ্যৰ মহাসিদ্ধি সকলো মিলোঁগই ;
বামুণ শূদ্ৰিবৰ মূখাবোৰ,
দলিয়াই ভাঙি পেলোৱাঁ ধৰ .
মিছামিছি ভেকো ভাঙনা দেখিও উঠে হাঁহি .
হোৱা নাইনে সেই বিলাক ইমান দিনেও বাতি ৷”

(১৫)

“মোমাইৰ ঘৰৰ গাঠি লেখি দুখ কোঁৱৰ হ’লে,
 দুপিঠ সাদা” পুথিৰ দৰে আটায়ে হৰিৰে ঠেঙ্গে ।

পোৱালৰ ঘৰতো কৃষ্ণ হুয়,

মুনিৰ বংশত ৰাক্ষস ৰয়,

তৰ্ক নকৰি কৰা থিৰ শাস্ত্ৰ বিচাৰি চাই ;

জাত-কুলত, পিতাপত কাৰো পৈতৃক পট্টা নাই ।

(১৬)

“ইয়াৰ ভিতৰত যি অধম বুদ্ধিও লুপ্তজ্ঞা হয়,
 তাকহে আমাৰ বিবেচনাৰ বাহিৰ হবলৈ কয় ।

‘কি নাছানি ৰত্নাৱলী’

পঢ়া সকলক দিলে বলি,

উঠিব আমাৰ সমাজ বুৰাই উন্নতিৰ নতুন বাণ ,

পৰব মূৰত থোৱা দলেই কৰিছে যতমান ।”

(১৭)

নৌ হওঁতেই ভট্টাচাৰ্য্যৰ কবলগীয়া অন্ত,

জঁপিয়াই উঠিল ভেকুলী জঁপেৰে গোঁসাই-বামুণ-সন্ত ।

“বামুণ হৈ ভট্টাচাৰ্য্যই,

সমাজত এনে কথা কয়,

ধৰ ইন্দ্ৰাক এখুন্দা দিওঁ ; আগলৈ গুচোক লেঠা ,”

যিতাপীদলেও বোলে—“ঠিক, অতি বিতোপন কথা ।”

(১০)

উঠি গ'ল কোলাহল ; বহুমতী কঁপিল ;
 নৱগ্ৰহত নটৈ অস্তৰ বন্বননি উঠিল ।
 কোনোৱে ললে খাগৰী কাপ,
 কোনোৱে ধৰিলে দীঘল জাঁপ,
 কোনোৱে “ঘোচা”, কোনোৱে শোতা, কোনোৱে
 হোকা-চিলিম,
 কোনোৱে ক'লে একে—খুন্দাই দাঁতৰ গুৰি ছিঙ্গিম ।

(১১)

কোনোবা থাকিল লগুণ বায়ুচি গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ মাতি ;
 কোনোবা উঠি শাৱৰে স'তে জপিলে মালাগুটি ।
 অভাসগুণত শিতাপীহঁতে,
 হোঁহকা ললে ডাবিৰে সতে,
 দাস ঘোষ লাগি গ'ল ভট্টাচাৰ্য্যৰ পিচত ;
 লাগি গ'ল কুকক্ষেত্ৰ নৱগ্ৰহৰ টিঙত ।

(২০)

জন চেৰেক হ'ল আধা মৰা, জনচেৰেক হ'ল খোৰা ;
 জনচেৰেক তাৰে ওপৰত উঠি ল'লে ঘোৰা ।
 পেটুৱা গোঁসাইৰ ওলাল পেটু,
 চিঞৰ বাখৰত ফাটিল টেটু ;
 গছৰ আগৰ গৃপৰাছে কথাটো দ'ৰ টং,
 চোঁ মাৰি একে চোঁচাই ললেহি প্ৰভুৰ সং ।

শেহত গতি দেখি বিষম দিলে কোনোবে লব ।
 কোনোবে উঠিব নোবাৰি তাতে কাৰলে ধবকৰ ।
 কোনোবা লুকাল গছৰ মূলত,
 কোনোবা বাগৰি পৰিল ডলত,
 দেশোদ্ধাৰকৰ মহাসভা কেনিবা উৰি গ'ল ;
 পণ্ডিতে কণ্ডক হিচাপ কৰ উন্নতি কিমান হ'ল ।

অসমীয়ালৈ উপদেশ ।

দেখিছনে অসমীয়া কামৰ সাগৰ ?
 পাৰি পৰি আছে তাত কুস্তাৰ-হাস্তৰ ।
 নাচাপিবি কাষ তাৰ থ'ব গিলি গিলি,
 শত্ৰুৱে মাতে যদি জাপিবি নিহালী ।
 দীৰ্ঘ জীৱনৰ এক উপায় শয়ন,
 কৃষ্ণকৰ্ণ মুচুকুন্দ নাইনে স্মৰণ ?
 বীৰত্বে হাতৰ যদি তোলে খজুৱতি,
 ঘৈণীৰ পিঠি আছে চাৰি তাতে জুতি ।
 মুফুৰিবি বিদেশত জাত কুল যাব ;
 শিকাই বিদেশী ভাষা মেলেছ সজাব ।
 নকৰিবি বিলাসৰ সামগ্ৰী বিচাৰ ;
 নাই ক'তো ভগত তুল্য টিকিবাৰ ।

কদাপি নেৰিবি ভেম প্ৰাণো যদি যায়,
চলাবি প্ৰভুত্ব যদি স্থচল ওলায় ।
নকৰিবি তিক্ততাক বিশ্বাস এতিল,
দিন বাতি দিবি বাঘ-ঢকা থিয়-কিল ।
ভালকৈ টানি লৈ ওৰণি দীঘল,
ওলাব তিক্ততা বাজ কৰি মূৰ তল ।
বহিব লেপেটা কাঢ়ি ভূমি আসনত,
বিশেষত শাহ যদি থাকে ওচৰত ।
শহুৰ জেঠাল দেখি সোমাব চুকত ;
সেৰিব ফটুৱাই ফটা স্বামী চৰণত ।
কৰিবি ই মহানীতি সকলোকে দান,—
স্বামী হলে গক চোৰো বিষ্ণুৰ সমান ।
নাচাবি তিৰীৰ মুখ বেলি পোহৰত,
নাশাতিবি কোনো কথা পৰৰ আগত ।
আনৰ উন্নতি হকে কথাকো নকৰি ;
নতু মান হেৰুৱাই জহান্নামে যাবি ।
শিৰফুটা হৈ কিয় কাম ক'ৰ খাবি ?
থাকোঁতে গৃহিনী কিয় আহাৰ গোটাৰি ?
লাগিলে কৰিবি ধাৰ ধনীৰ কাষত ;
সাধিলে সোমাবি ফটা কথাৰ জাপত ।
কোনোবাই মাৰে যদি চৰভুকু গঁতা ;
সহিলে সম্পদ পাট স্বৰ্গৰিবি কথা ।
হিংসা-দ্বেষ্ট খৰিচাল উন্নতিৰ চিন ,
নহলে পেলাব তল ভাবি লোকে হীন ।

সত্ততে থাকিবি ভাই হই গাই-গোট ;
 নহলে ঢুকাব নাম যেন পানী ফোট ।
 বড়া চুৰিয়াতে মাজ আছে ধৰ্ম্ম ব'ট ;
 গোঁসাইৰ শোধালে কৰ যাবি স্বৰ্গ লই ।
 হবৰ উন্নত জাতি যদি আছে মন ;
 মন এই উপদেশ হই এক মন ।

— — —

শাস্ত্ৰৰ টোকা ।

(ক)

১। সতী ।

সতীৰ ভূষণ—অতল্যা, দ্রোপদী.

কুন্তী, মনোদৰ', তাৰা ;

শাস্ত্ৰৰ ধৰম কৰিলে প্ৰচাৰ,

পাৰ্শ্ব একাধিক দৰা

— — —

২। পত্নী নিৰ্বাচন ।

ভাতৃবধু হ'ল ব্যাসৰ গৃহিণী,

ভালুকী কৃষ্ণৰ প্ৰিয়া ;

হাৰ্ভাষা বাকসী ভীমৰ সঙ্গিনী,

নাগিনী পাৰ্থৰ জায়া ।

— — —

৩। বামুণ।

বামুণ পৰাশৰ   ডুমুনীৰ শোৱামী,
 বাস ডুমুনীৰ লৰা ;
 বেষ্যাৰ নন্দন   জাবলী বামুণ,
 গায়ত্ৰী মুখস্থ কৰা ।
 শূদ্ৰৰ সন্তান   লোমহৰষই
 পালে ব্ৰাহ্মণৰ মান ;
 “দাস্যাঃ পুত্ৰঃ”   নিষাদ কৰণে
 লেপিলে বেদৰ গান ।

(থ)

১। দণ্ডবিধি।

শূদ্ৰৰ সৌভাগ্য   দয়ালু বামুণে
 মাৰিলে বৃত্তত লাথি ;
 শূদ্ৰিৰে বামুণক   মাৰিম বুলিলে
 ভৰি হাত পেলাব কাটি ।

২। বিবাহ বিধি।

আশী বছৰীয়া বৰলাই কৰিব
 গোৰীৰে নতুন ঘৰ ;
 হামী নৌ দেখোৱাটো কল্যাণ হলে বাঁবা
 নোৱাৰে লভিব বৰ ।

৩। ডাকৰ হোৱাৰ লাভ ।

বাপুৰ গালত চুৱা লাগিল এছাৰ মাৰিয়েই শুচি ;
নগুৱাৰ ভৰিত পোতনি পৰিল পৰাচিত কৰিহে “খুচী” ।

—

ভেক-স্তোত্ৰ

(ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ এটা স্তোত্ৰৰ ভাব লৈ লিখা) ।

ঢাকি সুবিশাল হৃদ, তুলি উচ্চ বৰ,
গায় স্তোত্ৰ ভেকদল, কৰি আকিঞ্চন
বাৰিষাৰ শুভ-আগমন । কোনো কৃষ্ণ
কোনো গোৰ কোনো বা লোহিত, পৰিধান
উত্তৰীয়, মৃগ্ধিত মস্তক । প্ৰথমতে,
এজনে আৰম্ভ কাৰ, পাৰ পিচে আনে,
যথাক্ৰম, অধ্বযুঁৰ হোতৃৰ পাচত ।
উঠে স্বৰ আৱৰ্ণি আকাশ, গান্ধাৰত
অমৰত, ধৈৱক স্বৰক স্ৰলীভূত
মেঘবন্দ হয় উদ্ভাপত । জানে কোন
পূজাৰীয়ে ইহেন সঙ্গীত, বিনা ভেক
শিৱামণি পূজাৰীকুলৰ ? কাৰ সাধ্য
কৰে আৰু বাহিত পূৰণ, নমোৱাই

বাঁববাঁশি মন্তব বলেবে । বর্ষাকাল
 এক মাত্র ভেকব ককণা । বিনা ভেক
 পুৰোহিত, জলাভাবে গজিলহেঁতেন
 হাবতো দুবাঁব বন জগত বাসীৰ ।
 এতেকে হে বিশ্ব-বাসী, নহবা কুত্তম,
 শক্তি চাই দিয়া এনি ভেকব দক্ষিণা,—
 বজা কপ, চিকা কপ পান-তামোলেবে ;
 যাব ককণাত, জীবন-বক্ষক বর্ষা
 ঋতুব-উদয় । কৰা স্ততি যথাবৎ,
 পৰি চৰণত ;—“হেৰা পুৰোহিত দেউ,
 বামুণ ভোকোলা, দিয়া গাই বেদমন্ত্ৰ,
 আমাসাক দান,—ধন-ধান্য, পুত্ৰ-কন্যা,
 সুদীৰ্ঘ জীবন । দিয় আমি যথাশক্তি
 যজ্ঞব দক্ষিণা, মধুপৰ্ক সুমিশ্ৰিত
 জলপানে সতে ; চৰণব দাস হ’ই
 ব’ম চিবকাল ।

খিচুৰি ।*

প্ৰাগ্‌জ্যোতিষৰ আগৰ কালৰ,
জ্যোতিষ পঢ়ি লাগিল ভাগৰ
মনটো থৈ কানিৰ নলটোত থাকিল কঁপি কঁপি ;
ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বহি মালাগুটি জপি ।
দেখি ভাৰতীয়ে ভাৰত এৰি
হাঁহৰ পিঠিত গ'ল গৈ উৰি,
সাগৰৰ মাজত থোপনি ল'লে অনাই-বনাই ফুৰি ;
বিহা-মেখেলা দাংলাই পেলাই পিঙ্কিলে চোলাম্বী ।
বিলাতে পালে নতুন Muse,
ভাৰতবৰ্ষৰ শুনিলে News,
লোভত লাগি মুখৰ পৰা টপৰ টপৰ সৰিল ;
অলপ দিনতে বাণী পুত্ৰেৰে গোটেই দেশখন ভৰিল ।
ভাৰত আহি কেতিয়া পাব,
কোন বাটেৰে কিতৰে যাব
গুনি-গাথি কুমারী বাণীৰে কথা-বতৰা হৈ ,
কোম্পানী আছিল সোতৰ শতিকাত তুলাচনীখন লৈ ।
ভৰত পিঠি কৰি কুঁজা
আছিল লগত মালৰ বোজা,

---

* "১৯১৪ চনৰ দীঘ বন্ধৰ আগত পতা কটন হিন্দু হোষ্টেলৰ ছাত্ৰ সকলৰ বিদায় সম্মিলনত পঢ়া" ।

লগত আছিল 'বনেট' পিন্ধি reformed বাগীছৰী ;

বিছা গছৰ পকা-কেঁচা ফল পাঁচত ভৰি ।

ইফালে-সফালে সুবিধা চাই,

বিচাৰি ললে স্ৰুচল ঠাই,

আন্তে-স্নেহ মেলিলে পোহাৰ প্ৰাগজ্যোতিষৰ বুকত ;

ততালিকে গ্ৰাণক আহি ভৰিল চাৰিও চুকত ।

কোনোৱে কিনিলে এণ্টেন্স-কল,

কোনোৱে ইণ্টাৰ-নাৰিকল,

কোনোৱে বি, এ,—“পাইন্-এপ্ল” বসেৰে ভৰপূৰ ;

মহড়া দামত কিনিব নোৱাৰি কোনোৱে হ'ল দূৰ ।

বছৰৰ মূৰত লাগিব চাব,

লাভ লোকচান কোনে কি পাব ;

সেইহে আজি খুজিছে যাব বিচাৰি আপোন ঠাই ;

ভাগিব হাট কিছূ দিনলৈ যদিও অস্ত নাই ।

বছৰৰ অন্তত পৰিব এৰা,

ঘৰলৈ ফিৰিব ঘৰৰ লৰা ;

সেইহে আন্ধি দুৰে-স্নেহ mechanical mixture ,

কিন্তু চোৱাঁ মেজৰ বুকত what a glorious picture

চাহ-পিঠা থৈছে তুলি,

তাৰেই ভালকৈ ভৰাম বুলি,

চালৰ মোনাটো বুকৰ তলত বঙতে আছে নাচি,

সেই কাৰণে বিষাদ খেদাই লোৱাঁ হৰিষ বাছি ।

কিয়নো তেওঁক আটায়ে জানে,

আটায়ে তেওঁৰ প্ৰভুত্ব মানে,

তেওঁৰে আল ধৰেঁ। বুলিয়েই চোৰেও কৰে চুব,
মহাদেয়েও ঘোঁটা পাই তেওঁকে কৰে জুব ।

তেওঁৰে তাপত এৰে মান,

লাজ কাজলৈ নকৰে কাণ,

কিয়নো তেওঁ চাউল সিজোৱা যদিও হুসাজ ধৰে ;

তথাপি গা তেওঁৰ উৎপাতত পুৱাতে ৰাইজাই কৰে ।

আবেলি হলে ককাল সৰু,

উপায় নাপাই বেচা গৈ গৰু,

নহলে হেৰুটি হামি মাৰি পানী-গামোছা বান্ধি,

কৰা পাটীৰে বস্ত্ৰ সমাস নাইবা স্বৰসন্ধি ।

পেটটো লগত থাকোঁতে এনে,

অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিব কোনে ?

যেতিয়া আহি চকুৰ আগত মিঠৈ লাড়ুৱে হাঁহে ;

লগতে যদি ধৰে উজ্জান কলিৰ অমৃত চাহে ।

কিন্তু কথা ৰাখিব মনত,

মাত্ৰা বাঢ়িলে বিপদ মহৎ,

ঘিউ খাওঁতে অগ্নি দেৱৰো dyspepsia হ'ল ;

"অপৰশ্ৰু ক। কথা" কথাটো ক'বলৈ ব'ল ।

"ভাস্কৰ লবন", "পানীয় ভক্ত"

"নাগাৰ্জুন" ভীষণ শত্ৰু,

টেমাই টেমাই অস্ত্ৰ কৰিলে ; নগ'ল বোগৰ লেশ ;

কামি হাব কেই ডাল ওলাই পৰিল ; হাব ছাল মাত্ৰ শেষ ।

শেহত ব্ৰহ্মাই visit ল'ই,

Patent medicine দিলে ক'ই,

তেহে যেনিবা “কৃষ্ণার্জুন পিলত” এই যাত্ৰালৈ ভবিল ;

ফলত যদিও দুৰ্ঘ্যোদনটো ঠেংটো ভাগি মৰিল ।

আকৌ তাহানি বামৰ ঘৰত

দুই হাতেৰে বহাই থকত,

দুৰ্ৱাসা বাপুৰ পেট উৰ্ধাহ ভৌম-দ’ল যেন হ’ল ;

আলহী সোধাৰ ফলত লক্ষণ মৰিবলৈ ওলাই গ’ল ।

বকায়ে বাখি পেটৰ মান,

ভীমৰ ঠেকেচাত এবিলে প্ৰাণ

আগ-ভাগ খাই গণেশৰ পেট দাঙিব নোৱৰা হ’ল ;

ঘোৰাত উঠিব নোৱাৰি শেহত ইন্দুৰৰ ওপৰত ব’ল ।

এতেকে চলিবা চাই বুজি,

নিমিৰা পেটক গুজি গুজি,

কিয়নো তেওঁক যিমান পাবা যদিও দিয়া আপি ;

তথাপি মাথোন দে আক দে, সকলো ছাই মাটি ।

এতেকে তেওঁক বুজি ভৰাই,

হৰিধ্বনিৰে ব’লা ওলাই,

কিয়নো নতুন ঢলে আজি উটাব যেনি তেনি ;

নাই ঠিক কোন যাব কটল কোন উঠিব কেনি ।

কিন্তু আছে নেদেখা গোঁসাই,

ওপৰৰ পৰা আমাকে চাই,

তুলিব তেৱেঁই সকলোটিকে ভয়ৰ সন্ধান নাই ;

বাখিব সন্ধান নিৰাপদে যদিও কিবাই পায় ।

নতুন বছৰৰ নতুন কালত,

নতুন মিলন জাগিব প্ৰাণত,

সময়মতে এই হাটতে লাগিম আকৌ লগ;
ব্রাহ্মণৰ দিওঁ মাথোন এতিয়া এটি ওলগ ।

—

অন্ত ।

